

GENEL TÜRK TARİHİ

ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

T.C.'nin 100. Yılı Özel Sayısı, Special Issue for the 100th Anniversary of the Republic of Turkey ss. 219-244.

Geliş Tarihi–Received Date: 29.05.2023 Kabul Tarihi–Accepted Date: 30.08.2023

ARAŞTIRMA MAKALESİ – RESEARCH ARTICLE

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

 10.53718/gttad.1306613

 ÖZCAN OĞUR*

ÖZ

İslam dininin zuhurundan sonra Müslüman toplumda gerek idari gerekse de sosyokültürel sahada çeşitli yapılar ortaya çıkmıştır. Bu yapılar arasında yer alan ve zamanla kurumsal bir kimliğe dönüşen tekkelerin, toplumsal hayatta önemli rolleri olmuştur. İnsanların dini pratiklerini yaşamaları ile İslami bir terbiye ve ahlakla yetişip, toplumsal değerleri özümsemelerinde söz konusu bu rollerin etkisi büyüktür. Nitekim büyük tekkelerin aynı zamanda büyük kütüphanelere sahip olması, söz konusu dini ve kültürel değerlerin aktarılmasında sistematik bir anlayışla idare edildiklerinin bir göstergesidir. Tekkelerin bu işlevi ile birlikte, Türk-İslam toplumlarında ciddi bir tepki ile karşılaşmayıp, aksine devlet yöneticileri tarafından genellikle himaye görmelerinin en önemli nedenlerinden bir tanesi tekkelerin ıslah ve ihya edici rollerinde aramak gerekmektedir. İslam'ın yayıldığı coğrafyalarda tekkelerin varlığı, toplumsal ve siyasi kabul görmelerinin neticelerindedir. Ancak tekkelerin toplum nezdindeki hüsnü kabulü ve geniş kitlelere ulaşması, aynı zamanda siyasi sistemlerin de onlardan faydalanmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum bazen tekkelerin faydasına olduğu gibi bazen de zararına olmuştur.

İslam fütuhat ve ahilik geleneğinin varisi olan Osmanlı İmparatorluğu'nda, tekkelerin, tarikatlarla birlikte en geniş toplumsal ve siyasi zemin kazandığı bir dönem olarak tarihe geçmiştir. Nitekim Osmanlı devlet ve ordu sisteminin bel kemiğini oluşturan Yeniçeri Ocağı, aynı zamanda Bektaşî Tekkesinin temel ilkelerini benimsemiş ve bu ilkelerin ordu içerisinde yaşatılmasını sağlamıştır. Benzer şekilde Ahilik düşüncesi ve fütüvvet ilkelerine bağlı tekke ve zaviyelerde şeyh-mürît ilişkilerini, diğer taraftan iş yerlerinde usta, kalfa ve çırak münasebetlerini ve buna bağlı olarak iktisadi hayatı düzenleyen Ahiliğin, Anadolu'nun her köşesine yayıldığı bilinmektedir. Pek çok Bektaşî ve Ahi menkıbesinden; Bektaşî ve Ahi tekkelerini besleyen kuvvetli bir dini ve ilmi yapılarının olduğu anlaşılmaktadır.

Tekke hayatı, başlangıçta Kur'an, hadis gibi İslam dininin temel kaynakları etrafında; dinin emir ve yasaklarını öğrenme, daha iyi ve ahlaklı bir insan olma ilkeleri etrafında şekillenmiştir. Bu İslamî prensiplerle birlikte tarikat pirinin de ortaya koyduğu birtakım düsturlar çerçevesinde tekkeler yeniden şekillenmiştir. Bu yapısal değişiklikler, İslam tarihinde Babailer, Kalenderiler olarak bilinen birtakım isyan hareketleri ile sonuçlanmıştır. Bu noktada tekke erbabının okudukları ya da beslendikleri kaynaklar önem kazanmaktadır. Tekkelerde okutulan kitaplar, tekke erbabının mensup olduğu tarikatın yapısını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi ve Kütüphanesinin yapısı, işleyişi ve ilmi faaliyetlerine değinilerek, burada bulunan kitaplar konu ve içerik yönünden incelenmiştir. Ayrıca kütüphanenin zaman içerisinde gösterdiği değişim ve burada bulunan kitapların günümüzdeki durumuna değinilmiştir. Bununla birlikte ilk dönem Türkmen nüfusunun yoğun olarak yaşadığı ve Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinin Bizanslılara karşı düzenledikleri gaza ve cihat akınlarının merkez üssü konumunda olan ve bu özelliğinden dolayı *Türkmenlerin Kaidesi* olarak anılan Kastamonu'dan da bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kastamonu, Şeyh Şaban-ı Veli, Tekke, Dergâh, Kütüphane.

*Dr. Öğr. Üyesi, Hakkari Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Hakkari/TÜRKİYE, E-Posta: ozcanogur@hakkari.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3022-8076.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

SHEIKH SHABAN-I VELI TEKKES AND LIBRARY IN THE LIGHT OF THE KASTAMONU ŞER'İYE REGISTRY NUMBER 5656

ABSTRACT

After the emergence of the religion of Islam, various structures emerged in the Muslim society, both in the administrative and socio-cultural fields. The lodges, which were among these structures and turned into an institutional identity over time, had important roles in social life. These roles have a great impact on people living their religious practices, growing up with an Islamic upbringing and morality and assimilating social values. As a matter of fact, the fact that big dervish lodges also have large libraries is an indication that they are managed with a systematic understanding in the transfer of religious and cultural values. With this function of lodges, one of the most important reasons why they do not face a serious reaction in Turkish-Islamic societies, on the contrary, they are generally protected by state administrators, should be sought in their reforming and revitalizing roles. The existence of lodges in the geographies where Islam spread is one of the results of their social and political acceptance. However, the well-acceptance of the lodges in the eyes of the society and their reaching large masses also paved the way for political systems to benefit from them. This situation was sometimes to the benefit of the dervish lodges, and sometimes to its detriment.

As a matter of fact, the Janissary Corps, which formed the backbone of the Ottoman state and army system, adopted the basic principles of the Bektashi Lodge and ensured that these principles were kept alive in the army. Similarly, it is known that the Akhism, which regulates the sheikh-disciple relations in dervish lodges and zawiyas, and the relations between masters, journeymen and apprentices in workplaces, and accordingly the economic life, spread to every corner of Anatolia. It is understood from the Bektashi and Ahi legends that they have a strong religious and scientific structure that feeds the Bektashi and Ahi lodges.

The life of the lodge was initially shaped around the basic sources of the Islamic religion such as the Qur'an, hadith, learning the orders and prohibitions of the religion, and the principles of being a better and moral person. Along with these Islamic principles, the dervish lodges were reshaped within the framework of some principles put forward by the sect leader. These structural changes resulted in some rebellion movements known as Babais Kalenderis in Islamic history. At this point, the sources read or fed by the connoisseurs of the lodge gain importance. The books taught in dervish lodges help us to understand the structure of the sect to which the connoisseurs of the lodge belonged.

In this study, the structure, functioning and scientific activities of the Sheikh Şaban-ı Veli Lodge and Library were mentioned, and the books found here were examined in terms of subject and content. In addition, the change in the library over time and the current situation of the books in it are mentioned. In addition to this, Kastamonu, where the first period Turkmen population lived intensely and which was the epicenter of the gas and jihad raids organized by the first Turkish principalities established in Anatolia against the Byzantines, and which was called *the Qaeda of the Turkmens* because of this feature, was also mentioned.

Keywords: Kastamonu, Sheikh Saban-i Veli, Lodge, Dergâh, Library.

GİRİŞ

Tekke, Farsça bir sözcük olup oturulacak ya da yaslanılacak yer anlamına gelmektedir. Osmanlı Arşiv belgelerinde “Tekye” olarak¹ geçen ancak günümüzde “Tekke” olarak çevrilen kelimenin ıstılahi manası, tasavvuf erbabının oturup kalktığı, ibadet ettiği yer anlamındadır. Tekkede oturan, orada yatıp kalkan dervişlere ise “tekkenişin” denmekteydi.² Ergin, başlangıçta tekkelerin birer içtimai, ilmî ve bedenî terbiye müesseselerinden başka bir şey olmadığı, ancak zamanla yozlaştıklarını belirtmektedir.³ Taşradan gelen dervişlerin kalmaları için tekkelerin özel odaları ve mutfağı bulunurdu. Zamanla farklı mimari özellikler kazanan tekkeler, bünyelerine birçok yeni yapı ekleyerek önemli bir gelişme göstermiştir. Başlangıçta küçük bir tarzda inşa edilen tekkelere “Zaviye”, büyük tekkelere “Hankâh”, daha büyük ve merkezi olanlarına ise “Asitane” denirdi.⁴ Örneğin; Hz. Mevlâna ve Şemseddin-i Tebrizî'nin tekkeleri çok büyük olduğundan “Asitane” olarak adlandırılmışlardır.

İslam medeniyetinin temel kurumları arasında yer alan cami ve medrese gibi yapıların Asr-ı Saadet'te Mescit-i Nebevi çatısı altında işlevlerini yerine getirdiğini söylemek mümkündür. Başlangıçta Mescit-i Nebevi'nin icra ettiği bu görevler, tarihî süreç içerisinde her biri bağımsız birer kurum halinde tezahür etmiştir. Ancak ilk tekkenin nerede ve ne zaman kurulduğu hususunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Hâce Abdullah-ı

¹ VGMA, HD, 1107, Vr.11, s. 41; VGMA, HD, 1107, Vr.10, s. 38.

² VGMA, HD, 555, Vr.13, s. 25.

³ Osman Ergin, “Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatı*, (1936), s. 11.

⁴ Ethem Cebecioğlu, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009, s. 268.

Herevî'nin *Tabakâtü's-Süfiyye*'si ve Molla Abdurrahman-ı Câmî'nin *Nefehâtü'l-üns* eserinde belirttiğine göre, İslam medeniyeti tarihinde, ilk tekkenin Hicri II. yüzyılda Filistin'in Remle beldesinde inşa edildiği anlaşılmaktadır.⁵ İbn Teymiyye ise ilk tekkenin aynı yüzyılda Basra'nın Abadan bölgesinde yapıldığını belirtir.⁶ İslam âlemi Bağdat'tan Buhara'ya, Kahire'den Kurtuba'ya kadar genişlerken ilmi, fikrî ve siyasî yapısını da ihtiyaca göre şekillendirmiştir. Medreselerde tefsirden felsefeye bütün ilimler okutulurken; tekkelerin ise daha çok toplumu ruhen ve ahlaken yetiştirme esasları üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. İlk tekkeler basit bir oda ve küçük bir mekândan ibaretken zamanla farklı mimari özellikler kazanmış ve çok farklı birimleri bünyesinde barındıran kompleks yapılar olarak ortaya çıkmıştır.⁷

Tekke, ribat, zaviye, hankâh ve asitane kelimelerinin tarihsel süreçte küçük farklılıklarla birbirinin yerine kullanıldığı anlaşılmaktadır. XII. yüzyılın sonları ile XIII. yüzyılın başlarında Mısır ve Suriye'ye seyahat eden İbn Cübeyr, burada karşılaştığı zaviyelere "medrese" denildiğini belirtir. Ayrıca bir çeşit büyük zâviye olan "hankâhlara" Suriye'de "ribat" denildiğini aktarmaktadır. Diğer önemli bir seyyah olan İbn-i Batuta, Irak-ı Acem'de "medrese" kelimesinin "zaviye" anlamında kullanıldığını kaydetmektedir.⁸ İbn-i Batuta eserinin başka bir yerinde, Hicaz'a giderken orada "Melik Beşir Zaviyesi" diye bilinen bir tekkede mola verdiğini belirtmektedir.⁹ Bu örneklerden anlaşıldığı üzere, söz konusu dönemde "tekke" ve "zaviye"nin benzer fonksiyonları icra ettiğini dolayısıyla yakın anlamda kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Selçuklular zamanında da aynı durumun geçerli olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰ Osmanlılar zamanında benzer bir durum olmakla birlikte, medrese ve tekkeler arasında bir dengenin varlığı da bilinmektedir. Nitekim Kâtip Çelebi, XVII. yüzyılda Osmanlı'da devlet ve toplumun düştüğü kötü durumun nedenini dinî ve akli ilimler ile medrese ve tekke arasındaki dengenin bozulması olarak görmüş ve bu minvalde *Düstûru'l-amel li islahi'l-halel* ile *Mizani'l-hak fi İhtiyari'l-ehak* isimli risalelerini yazmıştır.¹¹ Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin en kudretli zamanları aynı zamanda tekke, zaviye, tarikat ve medreselerin ahenkli çalıştığı dönemlere denk gelmesi tesadüfi değildir.¹² Nitekim her iki devletin inhitatı dönemlerine bakıldığında ilmi çevrelerdeki yozlaşma ile toplumsal bozuklukların at başı gittiği görülmektedir. Söz konusu tekke, zaviye ve tarikatlar toplumu ayakta tutarken, medreselerin de aynı işlevi devletin kurumsal yapısı içinde ifa ettiği anlaşılmaktadır.

Şehâbeddin es-Sühreverdî, 'Avârifü'l-ma'ârif adlı eserinin on üçüncü ve on beşinci bölümlerinde dönemin tekkelerinden bahsetmektedir. Ona göre Nur Suresi'nde geçen "ev" kelimesi ile Tevbe Sûresi'nde geçen "mescit" kelimesinin "tekkelerle" bağlantısı bulunmaktadır. İbn Cübeyr ve İbn Battuta'nın seyahatnameleri, aynı zamanda tarikatların oluşmaya başladığı döneme denk geldikleri için önemli bilgiler veren iki önemli kaynak durumundadır. Evliya Çelebi Seyahatnamesi de Osmanlı tekkeleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ona göre, tekkeler tarıma uygun geniş araziler üzerinde ve zengin vakıflarla desteklenerek kurulmuştur. Tekke yapıları içerisinde sofa, odalar, mescit, hamam, değirmen, abdesthane, mutfak, depo, kütüphane, misafirhane ve ahır gibi yapıların bulunduğunu belirtmektedir.¹³

Osmanlı dönemi tarikat yapıları çeşitli terimlerle ifade edilmiştir. Bunlardan "gülşenihâne, kadirihâne, kalenderhâne ve mevlevihâne" yapının belirli bir tarikata ya da zümreye aidiyeti, "âsitâne" ve "zâviye" ise yapıların, bağlı buldukları tarikat içindeki statülerini belirler. Belirli bir tarikatın/tarikat kolunun merkezi olan âsitânelere, genellikle tarikat kurucularının türbelerini barındırdığından "pîr evi/pîr makamı/huzur-u pîr" sıfatını da taşırlar. Zâviyeler ise âsitânelere bağımlı tarikat tesisleridir. "Dergâh", "hankâh" ve "tekke" ise ne belirli bir tarikata ne kuruluş amacını yansıtan bir fonksiyon şemasına, ne de bunların doğurduğu bir mimari tipe tekabül eder. Erken dönemde "buk'a" ve "imaret" gibi muğlak terimlerin de devreye girmesiyle ortaya çıkan bu terminoloji karmaşası içinde yalnızca "tekke" terimi diğerlerinden çok daha yaygın ve "kapsayıcı" biçimde kullanılmış, tam teşekküllü âsitânelerden en mütevazı zâviyelere kadar her türlü tarikat yapısını ifade etmek için kullanılmıştır.¹⁴ Diğer vakıf eserlerinin yöneticilerinde olduğu gibi tekkelerin yöneticilerine de şeyh denilmiştir. Tekkenin yönetim esaslarını, tasavvuf geleneklerini tekke şeyhinin tavrı belirlerdi. Zamanla vakıf geleneğinin yaygınlaşması üzerine tekke idaresinde birtakım ilkelerin benimsendiği anlaşılmaktadır. Kastamonu Hurufât defterlerinde zikredilen bazı tekkeler genellikle zaviye ile birlikte geçmektedir. Bu durumun nedeni olarak, tekke veya zaviyenin aynı şeyhe ait olması ve her iki müessesenin benzer ya da aynı görevi ifa etmelerinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

⁵ Mustafa Kara, "Tekke", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, TDV Yayınları, Ankara 2011, s. 368.

⁶ Ahmet Yaşar Ocak, "Zaviyeler: Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme", *Vakıflar Dergisi*, S. 12, (1978), s. 247-269.

⁷ Baha Tanman, "İstanbul Tekkeleri". *Dekorasyon Dergisi*, S. 2, (1993), s. 112-115.

⁸ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk -İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1969, s. 182.

⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh et-Tancı, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*, C. I, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019, s. 757.

¹⁰ Turan, *age*, s. 182-184.

¹¹ Kâtip Çelebi, *Mizani'l-Hak Fı İhtiyari'l-Ehak*, Haz. Orhan Şaik Gökyay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 36.

¹² İrfan Gündüz, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul 1983, s. 468-470.

¹³ Kara, *agm*, s. 369.

¹⁴ Tanman, *agm*, s. 112-115.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

Tek bir merkezden, Konya'da Hz. Mevlana'nın türbesi etrafında teşekkül etmiş olan tekkeden yönetilen Mevlevî tarikatında ise "âsitane" ve "zaviye" terimlerinin anlamı, diğer tarikatlardan biraz farklıdır. Mevlevî âsitaneleri, "çile" olarak adlandırılan 1001 günlük hizmet sürecini başarıyla tamamlayan taliplerin "dede" payesini kazanabildiği tam teşekküllü kuruluşlardı. Mevlevî zaviyeleri ise çevrelerindeki mensupların ve muhiplerin toplandığı, mukabele icra edilen, ayrıca seyyah dervişlerin barınma ve beslenmesini temin eden kuruluşlardı.¹⁵

İstanbul Ahkâm Defteri'nde yer alan 1208 (1793) tarihli belgeye göre tekkelerin açılması devletin kontrolünde idi. Ancak bunu genellemek pek mümkün görünmüyor. Belki de bu durumun daha çok Osmanlı başkenti yani İstanbul için uygulandığını söylemek daha doğru olur. Nitekim Kastamonu Hurufât ve vakıf defterlerinde böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. 1812'de Osmanlı Devleti'nin tekkeleri kontrol altına alması ve 1866'da şeyhülislâma bağlı Meclis-i Meşâyih kurumunu kurması üzerine; tekkelerin işleyişinden artık Meclis-i Meşâyih sorumlu olmuştur. 9 Şevval 1336 (18 Temmuz 1918) tarihli *Takvîm-i Vekâyi'*de yayımlanan Meclis-i Meşâyih Nizamnamesi ile İstanbul'daki tekkelerin idaresi Meclis-i Meşâyih'e, taşradakilerin idaresi ise müftülerin başkanlığında kurulacak olan Encümen-i Meşâyih'e verilmiştir. Tekkeleri resmî ve özel olarak ikiye ayıran bu düzenleme ile tekkeler, yüzyıllardır devam eden mali özerkliklerini kaybederek merkezi bürokrasinin kontrolüne girmiştir. Nizamname gereği yayınlanan bir dizi talimatnamede şeyh ve dervişlerin yetiştirilmesi, tekke ve zaviyelerin denetlenmesi gibi birçok konuya açıklık getirilmiştir.¹⁶

Son olarak tekke ve türbelerin, İslam şehirlerinin yerleşim planı üzerinde de etkili olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Selçuklu döneminde inşa edilen Mevlâna Türbesi ve yakınında bulunan Şeyh Sadaka Tekkesi, Konya'nın dış surunun dışında yer aldıkları halde, zamanla diğer vakıf kurumları ile birlikte şehri buldukları bölgeye doğru kaydırılmışlardır. Türbe-i Celâlîye olarak adlandırılan bu bölge, Osmanlı Devleti'nin bağısladığı vakıflar sayesinde Konya'nın en büyük mahallelerinden biri haline gelmiştir.¹⁷

1. Kastamonu Tekke Kütüphaneleri

Kayıtlı bilgilerin çeşitli alanlarda bilgi sahibi olmak ve araştırma yapmak isteyen kişilere, belirli kurallar çerçevesinde ve ücretsiz olarak sağlanması gelişmiş toplumların en önemli özelliklerinden biridir. Bu süreci kurallar çerçevesinde yürütecek toplumsal kurumlar ise kütüphanelerdir. Karamanlılardan Osmanlılara kadar, Anadolu'da hüküm sürmüş Müslüman devletlerin eğitim, kültür ve bilim hayatlarında kütüphanelerin 1000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinmektedir.¹⁸ İslam toplum ve devletlerinde hemen her medresenin yanında bir kütüphanenin inşa edilmiş olması, medrese-kütüphane ilişkisinin sistemli bir eğitim anlayışının sonucu olduğunu göstermektedir.

Ayrıca medreseler dışında çeşitli düzeylerde ve sistemlerde bazı eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü bilinmektedir.¹⁹ Sarayda şehzadelerin eğitimine gösterilen özel itina, mülki, idari ve diğer bazı elemanların yetiştirildiği Enderun-i Hümayûn, Kapıkulu askerlerinin yetiştirildiği Acemi Oğlanlar ve Yeniçeriler; saray dışında sıbyan mektepleri ve her sınıftan insanları tarikat disiplini altında yetiştirmeyi amaçlayan tekkeler bu grupta değerlendirilebilir.

Nitekim Osmanlı topraklarının her tarafına yayılmış olan hânkâh, tekke ve zaviyelerde tarikat erkân ve âdâbının öğretilmesi yanında, olaylara tefekkür nazarıyla bakmak, Kur'an-ı Kerim ve Hadîs-i Şerifleri derûnî bir anlayışla okumak telkin edilirdi. İslâm maârif tarihine bakıldığında tekke ve zaviyelerde hadis kitaplarının okutulduğu, hatta tefsirlerin yazıldığı bilinmektedir.²⁰ Dolayısıyla medrese ve tekkelerde okunan ve yazılan bu eserler, zamanla geniş ciltler meydana getirmiş ve buralarda hacimli kütüphanelerin meydana gelmesini sağlamıştır. Ancak bu kitapların zamanla tahrip olması ya da kaybolması, bu eserlerin kalıcı bir şekilde korunmasını zorunlu hale getirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 1925 yılında Kastamonu'ya düzenlediği bir seyahat sırasında 500 lira bağışta bulunarak, Kastamonu Memleket Kütüphanesinin kurulmasını sağlamıştır. Söz konusu tarihlere Kastamonu'da 10 adet medrese ve 4 adet dergâh kütüphanesi bulunuyordu. Bu medrese ve dergâh kütüphanelerinde bulunan kitaplar, Kastamonu Memleket Kütüphanesine devredilmiştir. Memleket Kütüphanesi daha sonra İl Halk

¹⁵ Tanman, agm, s. 112-115.

¹⁶ Gündüz, age, s. 203.

¹⁷ Özcan Oğur, *Karaman Eyaleti Konya Merkez Kazası Hurufat Defterlerine Göre Konya ve Civarının İdari ve Sosyal Durumu (1690-1839)*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2018, s. 79.

¹⁸ Hakan Anameriç, "Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi", *Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını*, Nu. 19, (2006), s. 53-78.

¹⁹ Osmanlı döneminde İstanbul'da bulunan tekke kütüphaneleri için bkz.: <https://www.zdergisi.istanbul/makale/revnakoglu-arsivinde-tekke-kutuphaneleri-535> (Erişim tarihi:10.11.2022).

²⁰ Cahid Baltacı, "Medrese ve Elemanları", *Diyanet Dergisi*, C. XVI, S. 3, (1977), s. 16-18.

Kütüphanesi adını almış, 2013 yılında Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinin kurulmasından sonra ise eserler buraya devredilmiştir.²¹ Söz konusu dönemde, Kastamonu’da bulunan 4 adet dergâh kütüphanesindeki yazma ve basma eser sayısı 984’tür. Bu dergâhlar; Mevlevîhane Dergâhı Kütüphanesi, Şaban-ı Dergâhı Kütüphanesi, Hâlidîye Dergâhı Kütüphanesi ve Yılanlı Dergâhı Kütüphanesidir. Burada bulunan eserlerin 603’ü yazma, 381’i basma eserdir. Eserlerin 279’u Türkçe, 675’i Arapça ve 30’u Farsçadır. Medrese ve dergâh kütüphanelerinde bulunup, Memleket Kütüphanesi’ne aktarılan yazma ve basma eserlerin toplam sayısı 6373’tür. Bu eserlerin önemli bir kısmı 454 yazma eserdir. Arapça eserlerin sayısının 4420, Türkçe eserlerin sayısının 1652, Farsça eserlerin sayısının 207 ve az sayıda olan Ermenice eserlerin sayısının 42 ve batı dillerinde yazılmış eser sayısının 52 olduğu anlaşılmaktadır. Şa’bân-ı Velî Dergâhı Kütüphanesinde bulunan eserlerden yazma olanların sayısı 70; basma olanların sayısı 108’dir. Bu eserlerden Türkçe olanların sayısı: 61; Arapça olanların sayısı: 108; Farsça olanların sayısı: 9’dur. Dergâh kütüphanesinde bulunan toplam eser sayısı ise 178 olarak tespit edilmiştir.²²

Osmanlı dönemi Kastamonu medrese ve dergâhlarında bulunan kitapların konu ve dil çeşitliliği ile yazma eser sayıları dikkat çekicidir. Arapça eserlerin sayısı 4420, Ermenice 42, Farsça 207 ve Batı dillerinde 52 bulunan eser sayısının çok fazla olması sadece dönemin eğitim sistemiyle herhalde açıklanamaz. İslam toplumunda Kur’an-ı Kerim’in ağırlıklı olarak Arapça okunması ve dinini öğrenmek isteyen bir kişinin dinî ilimleri Arapça kaynaklardan öğrenmesi anlaşılır bir durumdur. Aynı zamanda dönemin eğitim sistemi açısından da anlaşılır bir durumdur. Bu durumu, Farsça yazılmış kaynaklar için de genellemek mümkündür. Ancak Ermenice ve Batı dillerinde yazılmış çalışmaların tekke kütüphane kitapları arasından çıkması ilginç örneklerdir.

2. Şeyh Şaban-ı Velî Tekkesi

Kaynaklarda; Kutb-u Rabbânî²³ Seyyid, Hacı, Şeyh, Pîr, Arif-i Billâh, Mürşid-i Sakaleyn, Gavs-ı A’zam, Kutb-ı Âlem, Kutbu’z-Zamân, Hazine-i Esrâr-ı Âdem; Mazhar-ı Vech-i Bâkî, Gönüller Merhemi ve benzeri sıfatlarla anılan Şâbân-ı Velî, Halvetiyye tarikatının ana kolunu devam ettiren Şa’bâniyye kolunun kurucu pîri ve Anadolu’nun Mevlânâ, Hacı Bektâş-ı Velî ve Hacı Bayram-ı Velî ile birlikte anılan dört kutbundan biridir.²⁴

Şeyh Şâbân-ı Velî, Kastamonu’nun Taşköprü İlçesi Harmancık Mahallesi, Çifteliler Sokağındaki baba evinde 1497 yılında dünyaya gelmiştir. Yakın zamana kadar mevcut olan bu hanenin yanında Şâbân-ı Velî’ye nispetle bir mescit ve halkın suyu ile teberrük ettiği bir kuyu bulunmakta idi. Nitekim Abdurrahman Nureddin Paşa’nın Kastamonu valiliği esnasında (1882-1889) burayı ziyaret ettiği ve buraya Şâbân-ı Velî Mahallesi adını verdiği bilinmektedir. Mahallede Şeyh Şâbân-ı Velî adına kayıtlı bir mescit bulunmaktadır. Mescitin 1299/1882 tarihli vakfiyesinde belirtildiğine göre mescit imamına maaş tahsis edildiği ve bu maaşın da mescitin akarından karşılandığı anlaşılmaktadır. 1890 yılında ilçede meydana gelen büyük yangında hasar gören mescit, henüz tamir edilemeden 1927 yılında ikinci bir yangından da etkilenince, tamir edilemediği için belediye imar raporuna istinaden yıktırılmıştır. Dolayısıyla Şeyh Şâbân-ı Velî’nin mesciti ve doğduğu ev günümüzde mevcut değildir, ancak boş arsa içerisinde betonla kapatılmış bir kuyunun varlığı bilinmektedir.²⁵

Hisarardı Mahallesi’nde (Musa Fakih Mahallesi olarak da biliniyor) bulunan ve tarihi 16. yüzyıla kadar uzanan Şeyh Şâbân Velî Külliyesi, esasını tekkenin oluşturduğu; cami, türbe, kütüphane, matbaa, çeşme ve iki dergâh evinden oluşmaktadır.²⁶ Hisarardı Mahallesi Gümüşlüce Sokak’ta yer alan Şeyh Şâbân Camii, külliyenin temelini oluşturan ilk yapıdır. Bu cami günümüzde de külliyenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Önceleri Seyyid Sünneti Mesciti olarak bilinen bu yapı, uzun bir süre Şeyh Şâbân Efendi’nin irşad faaliyetlerini yürüttüğü bir merkez olmuştur. Şeyh Şâbân Efendi yaşlanıp cuma günleri camiye gidemeyince 1561 yılında mescite minber eklenerek, mescit camiye çevrilmiştir. Dergâhın türbe kapısında bulunan kitabede, türbenin 1611 yılında yapıldığı ve türbenin arka tarafında bulunan kapının ise sonradan, 1618’de açıldığı belirtilmiştir. Ayrıca külliyenin 1778’de, dergâh ve türbenin ise 1845’te olmak üzere farklı tarihlerde tamirat geçirdiği ve yeni eklemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır.²⁷ Farklı tarihlerde yapılan bu tamiratların genellikle devlet erkânı ve bazen de çevre halkının yardımıyla yapıldığı anlaşılmaktadır.

Şeyh Şaban-ı Velî’nin talebelerinden Şeyh Şücaeddin, Sultan III. Murat’ın hocası olup, Kastamonu’daki Şeyh Şaban-ı Velî Camii’nin vakıf gelirinin az olduğunu ve padişahın yardımıyla camiyi ihya etmek istediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine, 3162 akçe gelirlî İsmâiller, 1629 akçe gelirlî Çetükviran ve 208 akçe gelirlî Güçkilem (Küçük) köyleri padişah tarafından Şeyh Şücaeddin’e verilmiş ve bu köyler Şeyh Şaban-ı Velî Cami’ne

²¹ Mehmet Serhat Yılmaz, “Kastamonu Medrese ve Dergâh Kütüphanelerindeki Yazma ve Basma Eserlerin Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesine Devri”, *Kastamonu Üniversitesi Yayını*, Kastamonu 2016, s. 438.

²² Yılmaz, agm, s. 446.

²³ VGMA, HD, 1107: 50/60a.

²⁴ Mustafa Tatcı, “Hazret-i Pîr Şeyh Şâbân-ı Velî ve Şabâniyye”, *I. Uluslararası Şeyh Şâbân-ı Velî Sempozyumu*, Kastamonu 2012, s. 29.

²⁵ Mustafa Aşkar, “Ömerü’l-Fuâdî’nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şaban-ı Velî’nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış”, *Tasavvuf Dergisi*, S. 30, (2012), s. 12.

²⁶ Ahmet Gökoğlu, *Paphlagonia, Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, C. I, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1952, s. 289.

²⁷ Gökoğlu, age, s. 290-91.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

vakfedilmiştir. Padişah hocası olan Şücaeddin Efendi'nin camiye tamir ettirmesinden sonra, camii Şeyh Süca yani Şeyh Şücaeddin adıyla anılmaya başlanmıştır.²⁸ 1714 tarihli Hurufat Defteri kaydında "Kastamonu'da Şeyh Şücaeddin Cami'inde yevm-i cumada vaiz, Şeyh Şabân Tekkesinde seccadenişin Hafız Ahmet" şeklinde geçen kayıttan da anlaşılacağı üzere XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Şeyh Şabân-ı Velî külliyesinde bulunan caminin Şeyh Şücaeddin Cami şeklinde geçtiği görülmektedir. Kastamonu Hurufat Defterlerinde benzer pek çok atama kaydı bulunmaktadır.²⁹

XVI. yüzyılda Kastamonu'nun Hisarardı Mahallesi'nde inşa edilen Şeyh Şabân-ı Velî Külliyesi'nin banisi, Şeyh Şaban-ı Velî'nin kendisidir. Kendisi XVI. yüzyılın başlarından itibaren Halveti tarikatına bağlı Şa'bânîlik kolunu kurmuş ve tarikat faaliyetlerini burada yürütmüştür. Tekkede, Şabân-ı Velî'den sonra on yedi şeyhin görev aldığı bilinmektedir. 1702-1703 yılında caminin bitişiğindeki derviş odaları, matbah, pencere ve halvet hanerler tamir edilmiştir. 1749'da tekrar onarım gören Şeyh Şa'ban-ı Veli Tekkesi, avlu kapısı üzerinde yer alan kitabeye göre, 1775 yılında Mehmet Paşa ve 1845'te Sultan Abdülmecid'in emriyle Kastamonu Kaymakamı Sâlih Ağa tarafından tamir ettirilmiş ve tekkenin ihata duvarları örülmüştür. Zaman içerisinde çok sayıda onarım geçiren tekke, 1872'de yıkılmış ve yeniden inşa edilmiştir. Bu dönemde Tekke'nin şeyhi Hâfız Mehmet Said Efendi'dir. Külliye son olarak 1950'de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarılmış, caminin minaresi de bu dönemde yenilenmiştir.³⁰

3. Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesi

İslam medeniyeti tarihinde cami, medrese, tekke ve kütüphanelerin bir bütünlük arz ettiği bilinmektedir. Anadolu'nun pek çok şehrinde bu bütünlüğü gözlemlemek mümkündür. Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi de böyle bir özellik arz etmektedir. Külliye bulunan mescit, medrese, tekke, kütüphane ve dergâh evleri külliyeenin en aktif kısımlarını oluşturmaktadır.³¹ Çiftçi, bugün caminin ibadet mekânına eklenen kütüphanenin, Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi ile birlikte 1611 yılında kare planlı ve kesme taştan yapıldığını belirtmektedir.³² 1618 yılında dönemin vezirlerinden Halil Paşa tarafından türbe kubbesi kurşunla kaplattırılmış ve bazı yeni ilaveler yapılmıştır. Zamanla içerisinde pek çok tamirat geçiren külliye, 1900'lerde esaslı bir tamirden geçmiş ve yeni binalar eklenmiştir. Türbe bitişiğindeki kütüphane kapısı kapatılıp, daha kullanışlı olan yeni bir kapıyla değiştirilmiştir. Bu esnada Çorumlu İsmail Kudsi Efendi tarafından kütüphaneye pek çok kitap vakfedilmiştir.³³

Şeyh Şaban-ı Veli Dergâhı Kütüphanesi, vakıf kitapların yanı sıra, dergâh müdavimleri tarafından istinsah edilen veya alınan kitaplardan oluşmaktaydı. 1713 tarihli Kastamonu Şer'îye Sicil Defteri'nde Şeyh Şaban-ı Veli Kütüphanesi'nde 157 cilt kitap tespit edilmiştir.³⁴ Bu kitapların isimleri ve kaç cilt oldukları aşağıda tek tek belirtilmiştir.³⁵ 1810 yılında kütüphanede bulunan kitapların sayısı 132 cilde düşmüştür. 1922'deki kitap sayısı ise 239 cilt olarak tespit edilmiştir. Bu kitaplardan 29'unun el yazması olduğu kaydedilmiştir.³⁶ Cumhuriyet sonrası dönemde Şabân-ı Velî Dergâhı Kütüphanesinde bulunan kitapların toplam sayısı 178'dir. Yazma olanların sayısı 70; basma olanların sayısı ise 108'dir. Türkçe kitap sayısı 61, Arapça kitap sayısı 108'dir. Geriye kalan 9 kitap ise Farsçadır.

Tekke tarihinde önemli bir konumda olan tekke kütüphaneleri, çeşitli ilim dallarına ilişkin pek çok eseri bünyesinde barındırmış ve bu kitapların günümüze kadar gelmelerini sağlamıştır. Çeşitli şehirlerde hizmet vermeye devam eden bu kütüphaneler, buldukları ilin tarihini aydınlatmanın yanı sıra, dönemin tekke hayatı ve

²⁸ Ahmet Kankal, *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu, XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı*, Zafer Matbaası, Ankara 2004, s. 335.

²⁹ VGMA, HD, 1107: 54/64a (Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesinde görevli tekkenişin, ferraş ve diğer görevlilerin atamaları hakkında detaylı bilgi için bkz. Mustafa Eğilmez-Özcan Oğur, *Kastamonu Hurufat Defterleri (1690-1840)*, Hiper Yayınları, İstanbul 2020, s. 301, 369, 506, 536 vd.

³⁰ K. K. Eyüpgiller, "Şabân-ı Velî Külliyesi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 38, TDV Yayınları, Ankara 2010, s. 210.

³¹ Kankal, *age*, s. 364.

³² Fazıl Çiftçi, *Kastamonu Camileri – Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını, Ankara 1995, s. 45.

³³ Mustafa Eğilmez vd., "XIX. Yüzyılda Şeyh Şaban Veli Külliyesi", *Vakıflar Dergisi*, S. 42, (2014), s. 56.

³⁴ Burada kullanılan şer'îye sicili, Milli Kütüphane tarafından 1998 yılında mikrofilm ortamına aktarılan nüshadır. Bu sicilde, Şeyh Şaban-ı Veli Tekke kütüphanesine ait olan kitapların bir listesi yer almaktadır ve kayıt tarihi 1713 olarak belirtilmiştir. Ayrıca 25 Haziran 1891 tarihli Kastamonu şer'îye sicili defterinde de Şeyh Şaban-ı Veli Tekke kütüphanesine ait olduğu anlaşılan bir kitap listesi bulunmaktadır. Şeyh Şa'bân-ı Veli hazretlerinin dergâhında postnişin olan Şeyh Hâfız Mehmet Sait Efendi'nin vefatı üzerine dergâh-ı şerif, türbe-i latif, kütüphane ve iki katlı tekke odaları içerisinde mevcut bulunan kitaplar, risaleler ve eşyalar şeyhlik vazifesini devam ettiren İbrahim Efendi'ye teslim edildiği anlaşılmaktadır. Tekkede kitap ve eşyalar evkaf muhasebecisi Mustafa Neşet Efendi, mahkeme-i şer'îye Başkatibi Hâfız Ali Galip Efendi ve Kâtip Hüseyin Efendi marifetiyle dervişlerin de hazır bulunduğu bir sırada şeyh efendiye verilmiştir. Daha önceden olduğu gibi, Cuma ve salı günleri dışında kalan günlerde kitapların halkın istifadesine sunulduğu belirtilerek, kitap ve eşya isimleri bir deftere kaydedilmiştir. Buna göre tekke Kur'an, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf, tarih, edebiyat vesair alanlarda kaydedilen kitapların listesi için bkz. Fahri Maden, "Kastamonu Şer'îye Sicillerinde Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi", *III. Uluslararası Şeyh Şabân-ı Veli Sempozyumu*, Kastamonu 2012, s. 96.

³⁵ MŞH_ŞSC_d_5656/46; MŞH_ŞSC_d_5656/47.

³⁶ Mehmet Behçet, *Kastamonu Asar-ı Kadimesi*, Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayını, Kastamonu 1998, s. 401. Akt. Ünal İbret-Baydil, B. Emin, "Kastamonu Şehrini Tarihi Gelişimi ve 1924/1925 Şehir Planı Üzerine Bir Değerlendirme", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 7, (1999), s. 10.

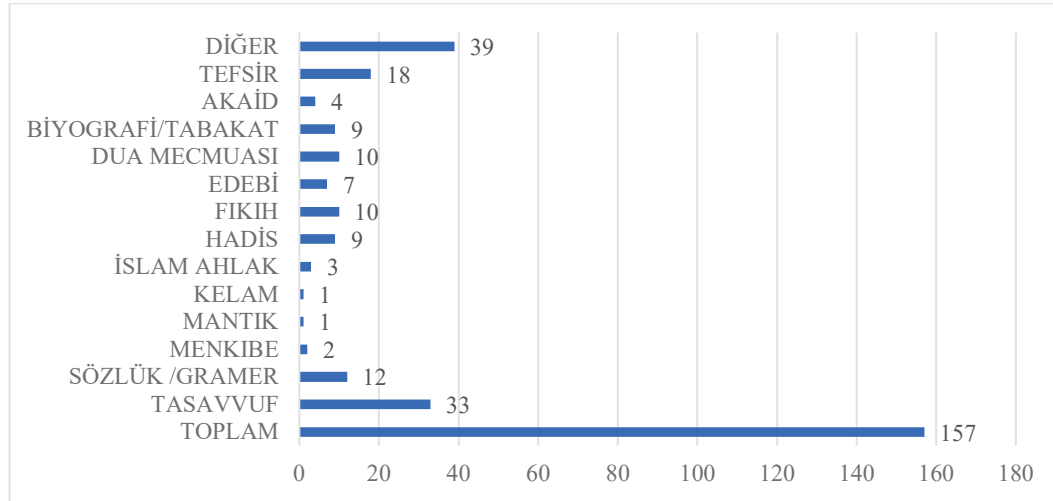
ilim ortamını da önemli ölçüde yansıtmaktadır.³⁷ Buralarda bulunan kitaplar vasıtasıyla tekke yemeklerinden tarikat folkloruna kadar çok zengin malzemeyi ve tekke yaşamını, hangi dervişin hangi tarikata bağlı olduğunu ve buna göre giydiği elbisesi gibi önemli bilgilere ulaşılabilmektedir.³⁸ Öte yandan tekkeler birçok kitabın bir mürid rehberliğinde okunduğu eğitim kurumlarıydı. Vakfiyeler ve diğer belgelerden anlaşıldığına göre müridlerin günlük dua ve evrâd kitaplarından başta Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin *Messnevî*'si, Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsü'l-hikem*'i, İbn Atâullah el-İskenderî'nin *el-Hikem*'i, Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Kütü'l-kulûb*'u, Gazzâlî'nin *İhyâ'sı*, Abdurrahman-ı Câmî'nin *Nefehâtü'l-üns*'ü başta olmak üzere Arapça ve Farsça birçok eser, tekkelerde okutulmuş ve şerh edilmiştir. Yûnus Emre'nin şiirleri, Eşrefoğlu Rûmî ve Niyâzî-i Mısrî'nin divanları, Süleyman Çelebi'nin *Mevlid*'i, *Müzekki'n-nüfûs*, *Muhammediyye*, *Ferahu'r-rûh*, *Mârifetnâme*, *Minhâcü'l-fukarâ* gibi Türkçe eserler de buralarda okunup şerh edilmiştir. Böylece tekkeler İslâm medeniyetinin üç temel dilinin eğitim ve öğretimine büyük bir katkı sağlamıştır.³⁹

XVII. yüzyıl ve daha sonraki dönemlerde tanzim edilen vakfiyelerde en çok dikkati çeken husus, medrese kütüphanelerinde ağırlıklı olarak Kur'an, tefsir, hadis, fıkıh ve ahlaka dair eserler bulunurken; zaviye kütüphanelerinde ise daha çok tasavvufun ve tasavvuf adap ve erkânından bahseden kitapların olmasıdır. Ortak kitaplar ise genellikle Kur'an ve dil hakkındaki kitaplardır.⁴⁰ Aşağıda liste halinde verilen Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesi örneğinde görüldüğü üzere, zaviyede bulunan kitapların büyük çoğunluğu tasavvufa ilişkin kitaplardır.

Hicri 1124/25- Miladi 1713/14 tarihlerini kapsayan Kastamonu Şer'iyeye Sicili'nde geçen 157 cilt kitap konularına göre tasnif edilerek verilmiştir. Bunlar Şeyh Şaban-ı Veli Hazretlerinin külliyesinde bulunan kitaplardır. Kitapların konu dağılımları; Tefsir, Tasavvuf, Tarih, Biyografi/Tabakat, Menkıbe, Mantık, Hadis, Fıkıh, Edebiyat, Arapça Dil Bilgisi, Dua, Akaid ve Ahlak şeklindedir.

4. 5656 Nolu Kastamonu Şer'iyeye Sicili'nde Geçen Şeyh Şaban-ı Veli Dergâhı Kütüphanesi ve Burada Bulunan Kitapların Konu Bazında Dağılımı

Tablo 1. Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesinde Bulunan Kitapların Konularına Göre Dağılımı

³⁷ İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Millî Mücadele Dönemi'nde Kastamonu'da öğretmenlik yaptığı dönemde kaleme aldığı ve Açıksoz Gazetesi'nde yayımlanan "Kastamonu Kütüphaneleri" adlı makalesinde Kastamonu merkezinde bulunan 10 kütüphane ismini vermektedir. Bunlar; İsmail Bey Kütüphanesi, Halidiye Kütüphanesi, Numaniye Medresesi Kütüphanesi, Hacı Ziya Efendi Özel Kütüphanesi, Bayraklı Medresesi Kütüphanesi, Semhiye Medresesi Kütüphanesi, Merdiye Medresesi Kütüphanesi, Kara Mustafa Paşa Kütüphanesi, Yılanlı Dergâhı Kütüphanesi ve Sıdkıye Medresesi Kütüphanesi (İsmail Hakkı Uzun çarşılı, "Kastamonu Kütüphaneleri", Açıksoz Gazetesi, s. 321, 29 Teşrin Evvel 1337; Akt. Fatma Ş. Boydak, *Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Selçuklu ve Beylikler Dönemi Cildleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya 2020, s.16. Ancak bu kütüphaneler içinde Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesi geçmemektedir.

³⁸ Gülten Küçükbasmacı, "Menâkıb-ı Şa'bân-ı Veli'de Kültür Unsurları", *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8/29, (2017), s. 805-830.

³⁹ Mustafa Kara, Tekke, <https://islamansiklopedisi.org.tr/tekke#1>, (Erişim Tarihi: 05.11.2022)

⁴⁰ Mehmet Emin Üner, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Urfa Tarihi*, Şanlıurfa Valiliği Zafer Matbaası, Ankara 2009, s. 206.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

Bilindiği üzere İslam toplumunda tekke ve tekkelerde okutulan dersler, İslam akidesini öğretmekten ziyade, mensubu olduğu tarikat ve tekke anlayışını sürdürme doğrultusunda idi. Bu anlamda Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesinde bulunan kitaplar daha çok tasavvuf alanında yazılmış eserlerdir. Tekke, zâviye, hankâh ve dergâhlarda okutulan tasavvuf dersleri; Muhyiddin-i Arabî'nin (ö. 638/1240) eserleri; *Fütuhât-ı Mekkiye* ve *Füsusu'l-Hikem*, Nakşibendî-Halidî dergâhlarında *Hatm-i Hacegan-ı Kebir*, *Mektubat-ı İmam Rabbanî*, *Ahmet-i Cüzeyri Divanı*, *Reşehât*, *Muhammet Masum Efendi Mektubatı*, *Risale-i Nakşibendiyye* ve Mevlevî dergâhlarında ise Mevlâna'nın *Mesnevi'si* ve *Avârifü'l-Meârif* ile *Kuşeyri Risalesi* idi. Bu eserler söz konusu alanın en meşhur ve en popüler olanlarıydı. İkinci sırada en fazla kitabın bulunduğu alan, sözlük ve gramerlerdir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması ve yorumlanması için Arap gramer kaidelerinin iyi derecede bilinmesine ihtiyaç vardı. Bu anlamda gramer ve sözlük bazında, Kemal b. Ali b. İshak'ın, *Avnü'l-Vaşiye Fi Şerhi'l-Kaşiye*, Arap dili alanında yazdığı önemli bir eserdir. Seyyid Şerif el-Cürcânî'nin (ö. 816/1413) İslâmî ilimlere dair yazdığı *Ta'rifât* isimli eseri önemli bir terimler sözlüğüdür. Yine İzzeddin ez-Zencânî'nin sarf ilmine dair kaleme aldığı, *Sarf Cümlesi* olarak tanınan eseri, beş klasik eserden biridir. Dede Cengi'nin sarf, nahiv ve lügat konularını işleyen eseri meşhurdur. İmam Birgivi'nin (981/1573), *İmanü'l-Enzar Fi Şerhi'l-Maksud* isimli eseri, Arap dili ve Arapça hakkında yazılmış önemli bir eserdir.

Eş'arî kalamcısı ve Şâfiî fıkıh âlimi müfessir Kadı Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) tefsir alanında yazdığı, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Tevîl* isimli iki ciltlik tefsiri, Şeyh Şaban-ı Veli Kütüphanesinde bulunan diğer önemli bir eserdir. Eserin muhtelif tarihlerde bazı şerhleri yapılmıştır. Kastamonu Genel Kütüphanesi'nde Dadaylı Şeyhülislâm Sâdi Çelebi'nin *Hâşiyet-ü Envâri't-Tenzil* adlı şerhi günümüze kadar ulaşan önemli bir şerhtir.

Ebü'l-Kasım Abdülkerîm bin Havâzin el-Kuşeyri'nin *Risalesi* ise ilk devir sufilerin hayatlarının ve sözlerinin toplandığı ve tasavvufla ilgili bazı inceliklerin yer aldığı bir eser olması dolayısıyla tasavvuf erbabı için büyük önem arz etmektedir. Ebû Abdurrahman Es-Sulemî'nin *Hakâiku't-Tefsir* adlı işârî tefsiri ile *Kitabu'l-Futuuvve ve Tabâkatu's-Sufiyye* adlı eserleri tasavvuf literatürünün zengin kaynaklarındandır. Şeyh Muhyiddin el-Arabî Hazretleri, *El-Futûhâtü'l-Mekkiyye* ve *Füsusu'l-Hikem* adlı eserleri başta olmak üzere tasavvufta *Vahdetü'l-Vucûd* olarak isimlendirilen ana akımlardan başlıcasının temsilcilerindendir. Hace Parsa'nın Farsça, *Faslu'l-Hitâb Fi Mevakifi'l-Ashâb* isimli eseri tasavvuf ve tarikatların ana kaynaklarından biridir. Bu eserin önemli bir şerhi *Künuzü'l-Fünûn* adıyla XVIII. yüzyılda yaşayan ve Urfa'nın önemli âlimlerinden olan Tahir Efendi tarafından yapılmıştır.⁴¹

Diğer kitap grupları sırasıyla fıkıh, dua mecmuaları, hadis, tabakat, edebiyat, tarih, akaid, İslam ahlakı, kelam, mantık ve menkıbe kitaplarından oluşmaktadır. Sonuç olarak, ilk kuruluş dönemlerinde ayende ve revendeye hizmet veren tekkelerin zamanla farklı bir işlev üstlenerek hizmet alanlarını genişlettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Şeyh Şaban-ı Veli Dergâhı Kütüphanesinde tespit edilen kitaplar, tasavvuf kültürünün başlıca eserleri olup, yüzyıllar boyunca tasavvuf müesseselerinde okutulmuş ve tasavvuf geleneğinin devam etmesine büyük katkı sağlamıştır.

Şeyh Şaban-ı Veli Kütüphanesi, Anadolu coğrafyasında kütüphanesi olan önemli tekkelerden biridir. Yukarıda verilen grafikte gösterildiği üzere, tekkede bulunan kitapların konu çeşitliliği ve kitap sayıları, kütüphanenin yaptığı hizmeti göstermesi açısından önemlidir. Başta Arapça nahiv ve tefsir kitapları olmak üzere hadis, mantık, tabakat ve İslam ahlâkına ilişkin eserlerin çeşitliliği dergâhın tasavvuf eserleriyle birlikte bir medrese gibi eğitim faaliyetlerinde bulunduğunu göstermektedir. Kütüphanenin alelade değil, belli bir düzen çerçevesinde oturtulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Özellikle modern anlamda hizmetin esas alındığı ve kütüphane işletiminde hizmetin esas alındığı anlaşılmaktadır. Bunun için kütüphanede bulunan kitapların bakımı ve muhafazası ve ödünç işlemleri için hafız-ı kütüplerin görevlendirildiği ve bu hizmetleri karşılığında, kendilerine belli bir yevmiyenin verildiği anlaşılmaktadır.⁴²

⁴¹ Mahmut Karakaş, *Şanlıurfa Evliyâ ve Âlimleri*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa 1996, s. 373.

⁴² Ayrıca kütüphane işleyişine ilişkin; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinin 1559 tarih ve 1862 numaralı defterinde kayıtlı Kadı Mahmut Kütüphanesi Vakfiyesinde önemli bilgiler bulunmaktadır. Kütüphane görevlilerin çalışma usullerine ve aldıkları ücretlerin belirtildiği vakfiye şartnamesinde nazır ile birlikte hafız-ı kütüb'ün kütüphanede bulunan kitaplardan sorumlu olduğu belirtilmiştir. Kütüphanede ödünç kitapların verildiği ancak ödünç verme işleminin hafız-ı kütüb, mütevellî ve nazırın rızası doğrultusunda olması gerektiği açıklanmıştır. Ayrıca kitabı geri getirmeme veya kitaba zarar verme ya da muamelesi uygunsuz olan kişilerin; evlad-ı vakıf tan bile olsalar onlara kitap verilmeyeceği karara bağlanmıştır. Bu hizmeti karşılığında hafız-ı kütüplere bir dirhem yevmiye verileceği belirtilmiştir. Bkz. Mehmet Çayırdağ, "Kayseri'de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emni Hacı Halil Efendi Kütüphanesi", *Vakıflar Dergisi*, Ankara 1998, S. 20, s. 266.

5. Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesinde Bulunan Kitapların Konu Bazında Tasnifi ve Tahlili

Tablo 2. Akaid Konulu Eserler

1	<i>Risale-i Tevhid</i>	Cilt 1	Halvetiyye tarikatında “orta kol” olarak bilinen Ahmetiyye şubesinin kurucusu, Ahmet Şemseddin Marmaravî tarafından yazılmıştır. Eser, Allah'ın peygamberleri ve kitapları göndermedeki amacını açıklamakla başlar; itikad, şeriat, maya, telkin, zikir, tevhid, hakikat, beşeriyet, ervah ve ruh, hakikat, rüyet, tecelli ve hikmet konularını içerir
2	<i>Silsile-i Tevhid</i>	Cilt 1	Herhangi bir bilgiye ulaşamadı.
3	<i>Kelamullah-i Şerif</i>	Adet 2	Kur'an-ı Kerim.

Tablo 3. Biyografi ve Tabakat Konulu Eserler

1	<i>Faslu'l-Hitab</i>	Cilt 1	Eserin müellifi Muhammed Salih Ahmet Garsi'dir. Eserin tam adı <i>Faslu'l-Hitab fi Mevakifil Ashab'tır</i> . Tarihte metot ve tarihi tetkikler ışığında sahâbe dönemini konu edinmiştir.
2	<i>Nekt</i>	Cilt 1	Eserin tam adı <i>Nektü'l-Himyân Fî Nüketi'l-Umyân</i> 'dir. Ebü's-Safâ Halil b. Aybeg Safedî tarafından yazılan eserin konusu, ünlü Müslüman âmâların biyografisine dairdir.
3	<i>Şekayık</i>	Cilt 1	Taşköprüzâde Ahmet Efendi'nin eseridir. Eserin tam adı <i>Eş-şekaik'un-Numâniyye Fî Ulemâid-Devleti'l-Osmâniyye'dir</i> . Osmanlı biyografi literatürü içerisinde genel ulema biyografilerinin ilk örneğidir.
4	<i>Vaiz-i Antaki</i>	Cilt 1	Va'iz-i Antaki olarak da bilinen Molla Arab Muhammed b. Ömer b. Hamza el-Antaki el-Vaiz, XVI. yüzyılda yaşamıştır. İslam tarihine ilişkin yazdığı <i>Tehzibü'l-Şemâil Fi-Men Hassa'llahü Bi-ekmeli'l-Fedail</i> isimli eseri meşhurdur.
5	<i>Şerh-i Kavaid-i İrab</i>	Cilt 1	Muhyiddin el-Kâfiyeci, XIV. yüzyılın ortalarında yaşamış ve dönemin aklî ve nakli ilimlerdeki en güçlü isimlerinden birisi olmuştur. <i>Şerhu'l-İ'râb an Kavâidi'l-İ'râb</i> isimli eseri bilim ve düşünce tarihinde çok itibar görmüş bir eserdir.
6	<i>Tabakatü's-Sadad</i>	Cilt 1	Seyyidlerin çoğulu anlamında kullanılan “Sâdât” Hz. Peygamber'in neslinden olan kişilerin hayatlarını konu edinen eserlerdir. Buradaki eserin yazarı belirtilmemiştir.
7	<i>Hakayiki Sülemi</i>	Cilt 1	Eserin yazarı, aslen Nişaburlu olan Abdurrahman Muhammed bin Hüseyin'dir. <i>Tabakati Sufiyyesi ve Hakayik Tefsiri</i> meşhurdur.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

8	<i>Kitabül efal</i>	Cilt 1	<i>Tehzibu'l-Ef'âl</i> olarak ta bilinen <i>Kitabü'l-Ef'âl</i> , Türkistanlı Sabrânî tarafından 14. yüzyılda Mısır'da yazılmıştır. Tabakat kitapları arasında önemli bir yere sahiptir.
9	<i>Nefehat-ı Üns</i>	Cilt 1	Eserin Farsça adı <i>Nefehâtü'l-Üns Min Hazarâti'l-Kuds'tür</i> . Bir Nakşibendî şeyhi olan İranlı mutasavvıf ve şair (Molla) Abdurrahman Câmî'nin 1478 yılında Ali Şîr Nevâî'nin isteği üzerine kaleme aldığı eseridir. Eserin aslı, Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî'nin ilk sûfî tabakat kitaplarından olan <i>Tabakâtü's-Sûfiyye</i> 'sine dayanır.

Tablo 4. Edebiyat Konulu Eserler

1	<i>Talimü Müteallim</i>	Cilt 1	XII. yüzyılın sonunda veya XIII. yüzyılın başlarında vefat ettiği anlaşılan İmam Burhaneddin Ez-Zernuci'nin ilk devir İslâm âlimlerinin eğitim konularındaki hâkimane söz ve şiirlerinin seçilip bir araya getirdiği eseridir.
2	<i>Muhammediyye</i>	Cilt 1	<i>Mevlid</i> Hz. Peygamber'in doğumu ve doğum yıl dönümü vesilesiyle yapılan törenlere verilen isimdir. Bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserler <i>Muhammediyye</i> adıyla anılır. Türkiye'de en çok bilinen <i>Muhammediyye</i> Süleyman Çelebi'nin 1422'de yazdığı eseridir.
3	<i>Divanı Muhammed Şîrinî</i>	Cilt 1	Eserin tam adı, <i>Dîvân-ı Muhammed Şîrin-i Mağribî</i> 'dir. Ebû Abdillâh Muhammed Şîrin b. İzziddin b. Âdil et-Tebrîzî el-Mağribî (ö. 809/1407) tarafından yazılmıştır. Şîrinî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ekolüne bağlı İranlı sûfî bir şairdir.
4	<i>Mesnevi</i>	Cilt 2	Mevlâna Celaeddin b. Muhammed Bahaeddin er-Rumi'nin eseridir.
5	<i>Gülistân</i>	Cilt 1	<i>Bostan</i> ve <i>Gülistân</i> ; Ebu Abdullah Muslihuddin Sa'dî-i Şîrâzî'nin iki önemli eseridir. Şîrâzî'nin kaleme aldığı her iki eserde de evrensel temalara yer verilmiş, insanoğlunu mutluluğa ve huzura kavuşturacak reçeteler sunulmuştur.
6	<i>Suveri Gülistan</i>	Cilt 1	Sa'dî-i Şîrâzî'nin <i>Gülistân</i> eserinden seçmeleri konu edinen eserdir.

Tablo 5. Dua Mecmuaları

1	<i>Kıdvetüd Dua</i>	Cilt 3	<i>Kıdvetüd Dua</i> , İmam Gazâlî'nin <i>İhyâu Ulûmid'-Dîn</i> adlı eserinin "Zikir ve Dua" bölümünde yer alan bir duadır.
2	<i>Du'aname-i Ebussuûd Efendi</i>	Cilt 1	<i>Risaletun Fi'l-Ediyeti'l-Mesûre</i> adıyla da bilinir. Bir mukaddime ile yedi bölüm

ÖZCAN OĞUR

			halinde tertip edilmiş Türkçe dua mecmuasıdır.
3	<i>İsmail Efendi Mecmuası</i>	Cilt 2	Osmanlı Devleti'nin 18. yüzyıl şeyhülislamlarından biri olan İsmail Efendi, Na'ım mahlasıyla şiirler yazmıştır. İsmail Efendi'nin bazı önemli meseleleri izah etmek için bu dua mecmuasını yazdığı anlaşılmaktadır.
4	<i>Mecmuatü Hüdayî</i>	Cilt 1	Müellif bilgisine ulaşamadı.
5	<i>Mecmuatü Mısrî</i>	Cilt 1	<i>Mecmuatü Mısrî</i> , Türk edebiyatının önemli kaynaklarından bir nazîre mecmuasıdır. Ömer b. Mezîd tarafından 840 (1437) yılında derlenmiştir. ⁴³
6	<i>Mecmuatü Sabrî</i>	Cilt 1	<i>Mecmuatü Sabrî</i> , 1436 yılında hazırlanan 614 yapraklık bir mecmua olup, 13. ve 14. yüzyıllarda yaşamış 84 şairin 397 şiirini ele almaktadır. Dönemin şairlerinden Ömer bin Mezid tarafından düzenlenmiştir. ⁴⁴
7	<i>Tekyecizade Mecmu'ası</i>	Cilt 1	<i>Tekyecizade Mecmuası</i> , Osmanlı döneminde yaşamış olan Tekyecizade Ahmet Efendi tarafından hazırlanmış bir mecmuadır. İçerisinde şiirler, hikâyeler ve fıkralar bulunmaktadır. ⁴⁵

Tablo 6. Fıkıh Konulu Eserler

1	<i>Feraiz</i>	Cilt 1	Hanefî fıkıh âlimi Sirâceddin Muhammed b. Mahmut el-Secâvendî'nin 1200'lerde kaleme aldığı <i>Ferâizü's-Secâvendî</i> (veya <i>Ferâiz-i Sirâciye, es-Sirâciye fî'l-Ferâiz</i>) adlı eseridir. Kitabın meşhur şerhleri bulunmaktadır. "Şerh-i Feraiz" diye bilinen Seyyid Şerif Cürcanî'nin şerhi <i>Şerhu's-Sirâciyye</i> adını taşıyordu ve yaygın olarak okutuluyordu. Bununla birlikte Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'ın da <i>Feraiz</i> isminde bir kitabı da bulunmaktadır.
2	<i>Ebu'l Kasım Abdülkerim</i>	Cilt 1	Ebü'l-Kâsım Abdülkerîm b. Muhammed b. Abdilkerîm er-Râfî el-Kazvîni (ö. 623/1226) Şafî Fıkıh âlimidir.
3	<i>Telvih</i>	Cilt 1	<i>Kitabü't-Telvih</i> , Sa'deddîn Mesud b. Ömer b. Abdullah Teftazani'nin 1390'da usûl-i fıkıh hakkında yazdığı eseridir.
4	<i>Seyyid Alizâde</i>	Cilt 2	Hanefî Fıkıh âlimidir. Seyyid Alizâde şerhi, <i>Sir'atü'l-İslâm</i> kitabının tercümesidir.
5	<i>Camiü'l-Fusul</i>	Cilt 2	Şeyh Bedreddin Simâvî'nin İslam fikhına dair yazdığı eseridir.
6	<i>Bakanî</i>	Cilt 1	<i>Mecra'l-Enhur Ala Şerhi Mülteka'l-Ebhur</i> ; Mahmûd b. Berekat el-Bakanî el-Hanefî

⁴³ DİA, 2003/28: s.275-277.

⁴⁴ DİA, 2003/28: s.265-268.

⁴⁵ DİA, 2003/28: s.265-268.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞINDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

			Nureddin Bakani'nin 1594'te yazdığı eseridir. Hanefi mezhebi fikhî faaliyetlerinin temelini teşkil eden meseleleri konu edinmektedir.
7	<i>Fusul</i>	Cilt 2	<i>El-Bedi Fi İlmî'l-Arabiyye</i> veya <i>El-Bedi Fi Şerhi'l-Fusul</i> , İbnü'd-Dehhan'ın <i>El-Fusul Fi Nahv</i> adlı eseridir. Ayrıca Hanefî âlimi Cessâs'ın fıkıh usulüne dair kaleme aldığı <i>El-Fusul Fi Usul</i> isminde bir eseri bulunmaktadır. Şeyh Bedreddin Simâvî'nin de <i>Fusul</i> isminde İslam fikhına dair yazdığı bir eseri vardır.

Tablo 7. Hadis Konulu Eserler

1	<i>Fürû</i>	Cilt 1	Kur'ân ve hadisin yanı sıra kıyas ve icma yoluyla incelenen konuları kapsayan bilim dalına ait kitapların genel adıdır.
2	<i>Hadisü'l- Erbaîn</i>	Cilt 1	Şeyh Hamideddin Aksarâyî'nin en çok bilinen eseri, <i>Şerh-i Hadis-i Erbaîn</i> adlı eser, kırk hadisin derlendiği bir risaledir.
3	<i>İbn Melek el-Meşank</i>	Cilt 1	Anadolu Beyliklerinden Aydınöğulları (707-829/1308-1426) döneminde yetişmiş çok yönlü bir bilgin olan İbn Melek'in (ö.821/1418'den sonra) <i>Mebâriku'l-Ezhâr</i> adlı hadis şerhini konu edinen eseridir. Bu şerh es-Sagîni'ye (ö.650/1252) ait <i>Meşâriku'l-Envâr</i> adlı derleme hadis eseri üzerine kaleme alınmıştır. Her iki eser de Osmanlı medreselerinde ve bilhassa dâru'l-hadislerde asırlarca ders kitabı olarak okutulmuştur. ⁴⁶
4	<i>Kitabü'l Erbaîn</i>	Cilt 1	Ebü't-Tayyib Takıyyüddin Muhammed b. Ahmet b. Ali Fâsî'nin 1429'da yazdığı eseridir. Nevevî'nin kırk hadisinin tahrîci olup bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesinde.
5	<i>Mesabih</i>	Cilt 1	Mesabih, İmam Hüseyin b. Mesut Begavi'nin "Mişkati'l-Mesabih" adlı eseridir. Hadis alanında kaleme alınan temel eserlerden biridir.
6	<i>Kitâbü-z-Zekât</i>	Cilt 1	Ebü'l- Hasan Ali b. Muhammed b. Ahmet'in Zühd konusunda kaleme aldığı eseridir.
7	<i>Kütübü Sitte</i>	Cilt 1	Hadis külliyatıdır.
8	<i>Şerh-i Meşarik</i>	Cilt 1	İmam Radıyyüddin Hasan b. Muhammed Sâgâni'nin 1253'te yazdığı "Meşâriku'l-envârü'n-nebeviyye min sıhâh-u'l-ahbârî'l-mustafaviyye" adlı eserinin İbn-i Melek tarafından yapılmış şerhidir. Medreselerde orta seviyede okutulan önemli bir hadis kitabıdır.

⁴⁶ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/582014>. (Erişim tarihi 06.10.2022, Saat: 14:25)

ÖZCAN OĞUR

9	<i>Mişkât</i>	Cilt 1	Hadis alanındaki temel eserlerden biri olan Mişkât, İmam Hüseyin b. Mesut Begavi'nin "Mişkati'l-Mesabih" adlı eseridir.
---	---------------	--------	---

Tablo 8. İslam Ahlakı Konulu Eserler

1	<i>Dürrü'l-Vaizin</i>	Cilt 1	İslam ahlakını konu edinen Arapça bir eserdir. <i>Dürrü'l-Vaizin ve Zuhrü'l-Abidin</i> olarak da bilinmektedir. Miladi 1036'da Hacı İbrahim b. Halil b. İbrah tarafından istinsah edilmiştir.
2	<i>Tenbihü'l-Gafilin</i>	Cilt 1	Ebü'l-Leys İmamülhüda Nasr b. Muhammed b. Ahmet Semerkandi'nin İslâm ahlâkı hakkında 983'te yazdığı eseridir. <i>Bustanü'l-Arifin</i> olarak da bilinen eser birtakım sohbetler ve nasihatleri ihtiva etmektedir.
3	<i>Umdetü'l-İslam</i>	Cilt 1	Mevlânâ Abdülazîz Fârisî'nin 1543 yılında tamamladığı Farsça eseridir. <i>Kitab-ı Umdetü'l-İslâm</i> , İslam inanç, ibadet ve ahlâk konularını içermektedir.

Tablo 9. Kelam Konulu Eserler

1	<i>Metn-ü'l-Ferâiz</i>	Cilt 1	<i>Metnü'l-Ferâiz-i Siraciyye</i> , Siraceddin Muhammed b. Mehmud'un, kelama ilişkin yazdığı eseridir.
---	------------------------	--------	--

Tablo 10. Menkıbe Konulu Eserler

1	<i>Menakıb-ı Şeyh Şabân Efendi</i>	Cilt 1	Ömerü'l-Fuâdî, <i>Menakıb-ı Şahan-ı Veli</i> adlı bu eseriyle Şeyh Şaban-ı Veli'nin ve Halvetiliğin Şabâniye kolunun tanınması ve yayılmasına büyük katkı sağlamıştır. Fuadî mahlasıyla meşhur olmuştur. Ömerü'l-Fuâdî, döneminin alimlerinden ilim tahsil etmiş, iyi derecede Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Daha çocuk yaşta iken Şaban-ı Veli'nin sohbetlerine iştirak etmiş, ondan feyz almıştır. ⁴⁷
2	<i>Kısas</i>	Cilt 1	<i>Kısas-ı enbiya</i> , peygamberlerle ilgili kıssaları içeren yapıtların genel adıdır. İlk kısas-ı enbiya, 9. yüzyılda yazılan <i>Kitab'ü Kıssasi'l-Enbiya</i> adlı eserdir. ⁴⁸

Tablo 11. Mantık Konulu Eserler

1	<i>İsagoji ve Hüsam Kani</i>	Cilt 1	Esirüddin el-Ebherî'nin (öl. 1265) İslâm mantık tarihinde dikkate değer bir konuma sahip <i>İsagoji</i> isimli eseri, Mîr İsagojî Esîrüddin el-Ebherî'nin (ö.662/1265) mantık üzerine yazdığı risâlesidir. Osmanlı
---	------------------------------	--------	--

⁴⁷ http://isamveri.org/pdf/drg/D02193/2012_30/201230.pdf. (Erişim tarihi 06.10.2022, Saat: 14:30)

⁴⁸ https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1sas-%C4%B1_enbiy%C3%A2. (Erişim tarihi 06.10.2022, Saat: 14:30)

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞINDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

			medreselerinde en fazla okutulan mantık kitapları İsağojî üzerinde yapılan şerhlerden oluşmaktadır. ⁴⁹
--	--	--	---

Tablo 12. Sözlük ve Gramer Konulu Eserler

1	<i>Nimetullah Lugat-ı Farisi</i>	Cilt 1	<i>Lügat-i Nimetullâh</i> , Nimetullâh b. Ahmet b. Mübârek er-Rûmî tarafından 1541'de Anadolu sahasında Farsça-Türkçe yazılmış en kapsamlı sözlüktür.
2	<i>Mesâdir</i>	Cilt 1	Ebu Abdullah Hüseyin b. Ahmet b. Hüseyin'in 1093'te Arap dili hakkında yazdığı eseridir. Bununla birlikte Muhammed Abdullâh İnân'ın da <i>Müerrihû Mısri'l-İslâmiyye</i> ve <i>Mesâdiru't-Târihi'l-Mısri</i> ismiyle bir eseri bulunmaktadır.
3	<i>Avnü'l-Vaşiye Fi Şerhi'l-Kafiye</i>	Cilt 1	<i>Avnü'l-Vaşiye Fi Şerhi'l-Kafiye</i> Kemal b. Ali b. İshak'ın Arap dili alanında yazdığı eseridir.
4	<i>İmanü'l-Enz'ar-Fî Şerhi-Maksûd</i>	Cilt 1	İmam Birgivi'nin (981/1573), <i>İmanü'l-Enzâr Fî Şerhi'l-Maksûd</i> isimli eseridir. Arap dili ve Arapça hakkında yazılmıştır.
5	<i>Zencânî</i>	Cilt 1	İzzeddin ez-Zencânî'nin sarf ilmîne dair kaleme aldığı, <i>Sarf Cümlesi</i> olarak tanınan beş klasik eserden biridir. Özellikle Osmanlı medreselerinde okutulan başlıca eserlerden biridir.
6	<i>Ta'rifât</i>	Cilt 1	Seyyid Şerîf el-Cürcânî'nin (ö. 816/1413) İslâmî ilimlere dair yazdığı terimler sözlüğüdür.
7	<i>İmamı Gazali'nin Eş'ârname</i>	Cilt 1	Eserin tam adı <i>El-Makasidü'l-Hasene Fi Şerhi Eş'ari't-Tecridi'l-İmamiyye</i> dir. İslam felsefesi ve kelâmı üzerine yazılmış bir eserdir. <i>Eş'ârname</i> , kelâm ilminin temel konularını ele alır ve Eş'ârî mezhebinin görüşlerini savunur. Ayrıca, kelâm ilminin temel kavramlarını açıklar ve tartışır. ⁵⁰
8	<i>Vakf-ı İsmail Efendi Farisi</i>	Cilt 1	İsmail Efendi'nin vakfettiği Farsça bir sözlüktür.
9	<i>Dede Cevanki(Cengî)</i>	Cilt 1	İzzeddin Abdülvahhab bin İbrahim ez-Zincânî'nin 1257'de sarf, nahiv ve lügat konularını işlediği meşhur eseridir. Birçok şerhi yapılmıştır. <i>İzzî Şerhi Sadettin Hâşiyesi</i> , Dede Cengî Efendi tarafından 1567'da hazırlanmış ve medrese talebeleri arasında çok tutulan bir eser olmuştur.
10	<i>Şerh-i Dibâce</i>	Cilt 2	<i>Şerh-i Dibâce-i Gülistân</i> , Sa'dî-i Şirâzî'nin meşhur Gülistân mesnevisinin sadece giriş

⁴⁹https://www.researchgate.net/publication/345336364_Gelenbev'i_nin_Isagucu_Serhi_Isimli_Eseri_Uzerine_Bir_Inceleme_-_Delalet_ve_Tanim_Konulari_Baglaminda.

⁵⁰ DÍA, 1995/11: s.447-455.

ÖZCAN OĞUR

			bölümünü şerh eden Lâmi'î Çelebi'nin eseridir. ⁵¹
11	<i>Şerhi Maksûd</i>	Cilt 1	İmam Birgivi'nin 1573'lerde kaleme aldığı <i>İmanü'l-Enzâr Fî Şerhi'l-Maksûd</i> isimli eseridir. Bu eser Arap dili ve Arapça hakkında yazılmış önemli bir eserdir.

Tablo 13. Tefsir Konulu Eserler

1	<i>Hakâik Tefsîri</i>	Cilt 1	Abdurrahman Muhammed bin Hüseyin es-Sülemî'nin (ö. 412/1021) yazdığı <i>Tabakati Sufiyyesi</i> ve <i>Hakâik Tefsiridir</i> . Mutasavvıfların Kur'an ayetleri üzerindeki yorumlarını derleyen ilk kapsamlı çalışmadır.
2	<i>Name Tefsir-i Şerîf</i>	Cilt 1	Yukarıdaki eserle aynı olmalıdır.
3	<i>İrşâdü'l Aklisselîm</i>	Cilt 1	Ebussuû'd Efendi'nin (ö. 982/1574), <i>İrşâdü'l Aklisselîm İla Mezâyal Kitâbi Kerîm</i> ismiyle telif ettiği tefsiridir. Ebusuud Efendi bu eserini Kanuni Sultan Süleyman'a sunmuştur.
4	<i>Tefsiri Fârisî</i>	Cilt 1	Farsça dilinde yazılmış Kur'an tefsiridir.
5	<i>Envarü't-Tenzîl ve Esrârü't-Tevîl</i>	Cilt 2	XIII. yüzyılda yaşamış, Eş'ârî kelamcısı ve Şâfiî fakihî müfessir Kadı Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) iki ciltlik tefsiridir.
6	<i>Tevîlâtü'l-Kur'ân</i>	Cilt 2	<i>Tevîlat-ı Kaşaniyye = Tevîlül Kur'an = Tevîlül Ayat</i> şeklinde de geçmektedir. XIV. yüzyılda yaşamış Kemâlüddin Abdürrezzâk b. Ebil Ganaim Muhammed El-Kâşânî'nin (ö. 736/1335) eseridir. Kur'an-ı Kerim'in geniş ölçüde İbnü'l-Arabî'nin ortaya çıkardığı kavram ve terimleri esas alan tasavvufî bir tefsiridir.
7	<i>Tefsirü'l-Kevâşi</i>	Cilt 1	<i>Et-Telhîs Fî Tefsîril Kur'ân-ı Mecîd</i> şeklinde de geçmektedir. Ebü'l-Abbas Muvaffakuddin Ahmet b. Yusuf b. Rafî b. el-Hasan el-Kevâşî el-Mevsilî (ö. 680/1281) tarafından yazılmış Kur'an tefsiridir.
8	<i>Tefsir-i Şeyh</i>	Cilt 1	Şihâbüddîn Sivâsî'nin tefsir alanında yazdığı eseridir. Eserin tam adı; <i>Uyûn'üt-Tefâsîr Li'l-Fudalâ-is-Semâsirdir</i> .
9	<i>Tefsirü'l-Tâberi</i>	Cilt 3	Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî'nin (ö. 310/923) yazdığı bir eserdir. Ehl-i Sünnet'in rivayet tefsirinin içtihad okuluna mensup en önemli tefsirlerinden biri olup, eserin asıl ismi <i>Câmiu'l-Beyân Tevîli Ayati'l-Kur'ân</i> 'dır. <i>Tefsîri Taberî</i> olarak meşhur olmuştur.
10	<i>Teysir fî (İlmi) Tefsir</i>	Cilt 1	XII. yüzyılda yaşamış olan tefsir ve kelim âlimi Ebû Hafs Necmüddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmet en-Nesefî es-Semerkandî'nin (ö. 537/1142) eseridir.

⁵¹ Bkz. İSAM, Türkiye Kütüphaneleri VT (Arama Seçeneği), “Şerh Dîbâce” kelimeleri.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞINDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

11	<i>Tefsirü'l-İşare</i>	Cilt 1	Eserin tam adı <i>Tefsirü'l-İşare fî Tenzili'l-Kur'ani'l-Azim</i> 'dir. Tefsirü'l-İşare, İslam felsefesi ve kelamı üzerine yazılmış bir eserdir. Yazarı İmamı Rabbânî'dir. Eser, Kur'an'ın işaret ettiği konuları açıklar ve yorumlar.
12	<i>Temyizü Tefsir</i>	Cilt 1	Müellifine ulaşamadı.
13	<i>Vâiz-i Antâki</i>	Cilt 1	Vâiz-i Antâki olarak da bilinen Molla Arap Muhyiddin Mehmet b. Ömer b. Hamza el-Antâki el-Vâiz (ö. 938/1531) XVI. yüzyılda yaşamıştır. İslam tarihine ilişkin yazdığı <i>Tehzibül Şemâil Fi Men Hassallahü Bi Ekmelil Fedâil</i> ile Kur'an ilimlerine dair yazdığı <i>Tefsiri Sureti'l-Asır</i> isimli iki eserin müellifidir.
14	<i>Necm ve Ayet</i>	Cilt 1	Necm Süresi ile birlikte bazı ayetlerin okunduğu Mushaf-ı şerif.

Tablo 14. Tasavvuf Konulu Eserler

1	<i>Beyan-ı Muhibbi Mahbûb</i>	Cilt 1	Kadim tasavvuf kaynaklarından biri olan bu eser, XII. yüzyılda yaşamış Eş'ârî kelamcısı, Şâfiî fakihî ve aynı zamanda edip olan Ebu'l-Meâlî Azizî b. Abdülmelik el-Cilî el-Bağdadi tarafından yazılmıştır. Müellif daha çok İbn Şeyzele lakabıyla bilinmektedir.
2	<i>Fütuhat-ı Mekkiyye</i>	Cilt 1	Tasavvufî dersler; genelde medreselerde değil tekke, zâviye, hankâh ve dergâhlarda veriliyordu. Medreselerde ve dergâhlarda ders kitabı olarak Muhyiddin-i Arabî'nin (ö. 638/1240) eserlerinden; <i>Fütuhat-ı Mekkiyye</i> ve <i>Füsusü'l-Hikem</i> , Nakşibendî-Halidî dergâhlarında <i>Hatm-i Hâcegan-ı Kebir</i> , <i>Mektubat-ı İmam Rabbânî</i> , <i>Ahmet-i Cüzeyrî Divanı</i> , <i>Reşehât</i> , <i>Muhammet Masum Efendi Mektubatı</i> , <i>Risale-i Nakşibendiyye</i> ; Mevlevî dergâhlarında Mevlâna'nın <i>Mesnevisi</i> ve ayrıca <i>Avârifü'l-Meârif</i> ile <i>Kuşeyri Risalesi</i> okutulurdu.
3	<i>Gülşen-i Raz</i>	Cilt 1	Mahmud Şebüsterî'nin (ö. 720/1320) eseridir. Tasavvufî aşkı, özellikle tasavvufî mecazları ve sûfilerin bu mecazlardan kastettikleri manaları anlamak için başvurulması gereken en önemli kitaplardan biridir.
4	<i>Havz-ı Hayat</i>	Cilt 1	<i>Havz-ı Hayat</i> aslen Budizm'e ait olduğu söylenen <i>Amritakunda</i> adlı bir eserin Arapça, Farsça, Türkçe ve Urduçaya çevrilmiş halidir. Adı bilinmeyen bir yazar tarafından kaleme alınan bu eserin, 1212 yılında Türk ordularının Bengal'in doğu bölgelerini fethettiği zamana tekabül eden tercüme hareketi sürecinde gün yüzüne çıktığı iddia edilmektedir. Eser önce Arapçaya çevrilmiştir. Şettârî tarikatının tanınmış şeyhi

ÖZCAN OĞUR

			Muhammed Gavs (ö. 1563), <i>Havz-ı Hayat</i> 'ın Arapça nüshasını <i>Bahru'l-Hayat</i> başlığı ile Farsçaya tercüme etmiştir. ⁵²
5	<i>Kenzü'l-Hakaik</i>	Cilt 1	Sadeddin Mahmud b. Abdülkerim b. Yahya Şebüsterî (ö. 720/1320) tarafından 1320'de yazılmıştır. İran Edebiyatı ve tasavvufu konu edinmektedir.
6	<i>Kitabü Murakebe</i>	Cilt 1	Murâkabe, tasavvufta mânevî bir hali ifade etmek üzere kullanılmış ve çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. <i>Kitâbü Murakebe</i> söz konusu bu manevi halleri konu edinmektedir. Eserin müellifine ulaşlamamıştır.
7	<i>Mahbûbül Muhibbîn ve Matlûbül Vâsûlîn</i>	Cilt 1	İbn Hammuye el-Hamevî, Sa'deddin Muhammed b. Müeyyed es-Sufî'nin 1252'de İslam ahlakı ve tasavvufuna ilişkin yazdığı eseridir.
8	<i>Menarât</i>	Cilt 1	Ebû Bekir Necmeddin Abdullah b. Muhammed el-Esedî'nin tasavvufa dair 1256'da yazdığı eseridir.
9	<i>Menazil-i Sairin</i>	Cilt 1	Hâce Abdullah-ı Herevî'nin (öl.1089) tasavvuf makamlarına dair yazdığı eseridir.
10	<i>Mevakib-i Nücûm</i>	Cilt 1	Ebu Abdullah Muhyiddin Muhammed b. Ali İbnü'l-Arabî'nin 1240'ta yıldızlara ve tasavvuf alanına dair yazdığı eseridir.
11	<i>Risale-i Kuşeyrî</i>	Cilt 1	Ebû'l-Kasım Zeynüislam Abdülkerim b. Hevazin Kuşeyrî'nin (ö.1072) İslâm tasavvufuna dair 1072'de yazdığı eseridir.
12	<i>Risale-i Süfiyye(Ahteri)</i>	Cilt 1	<i>Er-Risaletü'l-Kudsiyye Fi'l-Adâb ve'l-Ahlâk ve't-Tarikati's-Sufiyye</i> ; Ebû Zeyd Abdurrahman b. Muhammed el-Bentiyusi Ahdari'nin 1575'te İslam Tasavvufuna ilişkin yazdığı eseridir.
13	<i>Kitabü'z-Zühd</i>	Cilt 1	Vekî b. Cerrâh'ın (ö.812) İslam düşüncesinin ilk yüzyıllarındaki dindarlık anlayışı hakkındaki ana kaynaklardandır. Ayrıca <i>Kitabü'z-Zühd</i> 'ler hadis literatürü içerisinde yer almalarının yanında ilk tasavvufi eserlere kaynaklık etmeleri bakımından önemli eserlerdir.
14	<i>Tezkiretü'l-Evliya li Şeyh Attâr</i>	Cilt 1	(1119-1230) tarihleri arasında Nişabur'da yaşamış olan Ferîdüddin-i Attâr'ın tasavvuf konularını işlediği eseridir.
15	<i>Zübdetü'l-Hakâik</i>	Cilt 1	Aynulkudat-ı Hemedânî tarafından 1131'de yazılmıştır. Dinî hakikatlerin esası anlamına gelen <i>Zübdetü'l-Hakâik</i> , İslam tasavvuf düşüncesini konu alan bir eserdir.
16	<i>Fusûsu'l-Hikem</i>	Cilt 3	Ebû Abdullah Muhyiddin Muhammed b. Ali İbnü'l-Arabî'nin İslâm tasavvufunu konu alan eseridir.

⁵² Bkz.<https://www.kitapyurdu.com/kitap/tasavvuf-ve-budizm-iliskilerine-dair-bir-risale-havzi-hayat/594580.html> .(Erişim tarihi 10.11.2022, saat: 09.10)

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞINDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

17	<i>Mirsâdu'l-İbâd</i>	Cilt 3	Sûfilerin seyri anlamına gelen <i>Mirsâdu'l-İbad</i> , Necmüddîn Daye tarafından yazılmıştır. Tasavvufun gerek nazarî gerekse amelî mevzularının beraberce ele alındığı bu eser, hem Kübreviyye'nin tasavvuf anlayışını hem de bu tarikatın uygulama, usul ve esaslarını derli toplu bir şekilde göstermesi bakımından önemlidir. Eser Türkiye Selçuklu Sultanı I. Alâeddin Keykubad'a Sunulmuştur. ⁵³
18	<i>Kütü'l-Kulûb</i>	Cilt 1	Kalplerin azığı anlamına gelen <i>Kütü'l-Kulûb</i> ; Muhammed b. Ali b. Atıyye el-Harisi Ebû Tâlib el-Mekkî'nin 996'da İslam tasavvufuna ilişkin yazdığı eseridir.
19	<i>Molla Câmi</i>	Cilt 1	15. yüzyılda en iyi Fars şairlerinden ve önemli sufi şairlerden biri olan "Molla Cami"nin eseridir. Müellifine nispetle eser; "Cami" ya da "Molla Cami" olarak meşhur olmuştur.
20	<i>İnsan-ı Kâmil</i>	Cilt 2	İbrahim Hakki b. Osman el-Erzurumî el-Fâkir'in tasavvufa dair 1186'da yazdığı eseridir.
21	<i>Şerh-i Nakşül-Fusûs</i>	Cilt 1	<i>Fusûsu'l-Hikem</i> 'in bizzat İbnü'l-Arabî tarafından yapılan özetidir. Eser <i>Nakşü'l-Fusûs</i> adıyla kitaplaştırılmıştır.
22	<i>Şerh-i Şirîni</i>	Cilt 1	Eserin tam adı, kesin olmamakla birlikte, <i>Divân-ı Muhammed Şirîni Mağribî</i> 'dir. Ebû Abdillâh Muhammed Şirîni b. İzziddîn b. Âdil et-Tebrîzî el-Mağribî tarafından (ö.1407) yazılmıştır. Şirîni, Muhyiddin İbnü'l-Arabî ekolüne bağlı İranlı sûfi bir şairdir.
23	<i>Davud-ı Kays'eri</i>	Cilt 2	Asıl adı Dâvûd bin Mahmud bin Muhammed'dir. Şerefüddîn ise lakabıdır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu zamanında ilk medreseyi kuran ünlü bilginidir <i>Matla-u Husûs-il-Kelîm fî Maâni Fusûsu'l-Hikem</i> adlı eserin müellifidir. Muhyiddîn ibni Arabî'nin <i>Füsûs-ül-Hikem</i> adlı tasavvuf eserine yazdığı şerhtir.
24	<i>Şem î</i>	Adet 4	XVI. yüzyılın ikinci yarısında Farsçadan yaptığı tercüme ve şerhlerle tanınmıştır. Özellikle Molla Cami ve Mesnevi şerhleri bulunmaktadır. Osmanlı zamanında "Şem'î" mahlasını kullanan on şairden birisidir.

⁵³ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2483164>. (Erişim tarihi: 15.11.2022, saat: 15:40)

6. İsmi Tekke Kütüphanesinde Geçen Ancak Müellifi veya Eseri Tespit Edilemeyenler

Tablo 15. Müellifi veya Eseri Tespit Edilemeyenler

1	<i>Ayn-ı Hayat</i>	Cilt 2
2	<i>Burhânü'l-muvasilin</i>	Cilt 3
3	<i>Cenîn-i Eşyâ</i>	Cilt 1
4	<i>Esâhi</i>	Cilt 1
5	<i>Fevtü'l-kulûb</i>	Cilt 1
6	<i>Fezâil-i Bilâd</i>	Cilt 1
7	Hacı Baba	Cilt 1
8	Kasım Mustafa	Cilt 1
9	<i>Kısas</i>	Cilt 1
10	<i>Kitâb-ı Memhür</i>	Cilt 1
11	<i>Kitabü'l-mahbûb</i>	Cilt 1
12	<i>Makamâtü'l-Meşâd</i>	Cilt 1
13	<i>Manzûme</i>	Cilt 1
14	Mechûlû'l-esâmî	Adet. 10
15	<i>Mu'reb-i Cami' benam-ı Cihannumâ</i>	Cilt 1
16	Ne'âyîn	Cilt 1
17	<i>Risâle-i İbâdün leh</i>	Cilt 1
18	Sa'adeddîn	Cilt 1
19	Saff	Cilt 1
20	<i>Tabsıra</i>	Cilt 1
21	Yenâbi	Cilt 1
22	<i>Zikrû'l-emrad</i>	Cilt 1
23	<i>Kassamiyye(Vergi Çeşidi)</i>	Cilt 1

7. 5656 Nolu Kastamonu Şer'iyye Sicilinde Tespit Edilen ve Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesine Ait olduğu Anlaşılan Bazı Eşyalar

Tablo 16. Tekke'de Kullanılan Bazı Eşyalar

1	Düğme	Elbise Düğmesi
2	El bakraçı	Küçük Bakraç
3	El legeni me'a İbrik	Abdest için leğen ve ibrik
4	Evani-i nühhasiyye	Bakır Kap
	Halvet tasları	-
5	Maşa	Tutacak
6	Misk-i Mahtûn	Güzel koku, ya da bir çeşit yağ
7	Sahan	Tekke ve hankâhlarda dervişlere yemek yedirilen büyük kap

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

8	Sevadşal	Siyah atkı
9	Şerbet tasları	Şerbet içme kabı
10	Tabak-ı sefer	Sefer madeninden yapılmış kap

SONUÇ

Türk-İslam medeniyeti tarihinde tekke ve zaviyelerin çok önemli bir yer tuttıkları bilinmektedir. Tekkeler, ilk kuruluş dönemlerinde dinî bir gaye ile ayende ve revendeye hizmet etmek için kuruldukları ancak zamanla farklı işlevler üstlenerek hizmet alanlarını genişlettikleri anlaşılmaktadır. Bu durum aynı zamanda tasavvuf akımlarının İslam dünyasında genişlemesi ve müesseseseleşmesi ile birlikte tarikatlar şeklinde şubelere ayrılmasına ve tarikat silsilelerinin oluşmasına neden olmuştur. Tarikat pirinin adıyla anılan bu silsileler, zamanla bünyelerinde farklı kol ve branşlara ayrılmıştır. Bu müesseseler kuruldukları yerlerde bir nevi büyük tarikatların temsilcileri konumunda olup, hizmetlerini bu tarikatın ana ilkeleri doğrultusunda yürütmüşlerdir. Nitekim, Halvetiye tarikatının Şabâniye kolunun Kastamonu'daki faaliyetleri Şeyh Şaban-ı Veli ile başlamıştır. Şeyh Şaban-ı Veli Kastamonu'da kurmuş olduğu tekkesi vasıtasıyla Halvetiliğin Şabâniye kolunun Kastamonu'da kurulması ve yayılmasına büyük katkı sağlamıştır.

Kastamonu merkezde, Hisarardı Mahallesi'nde yer alan Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi, Anadolu coğrafyasında kurulmuş olan önemli tekkelerden biridir. Tekke, kütüphanesi ile birlikte XVII. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir. 1711'de Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesinde olduğu tespit edilen 157 cilt kitabın konu çeşitliliği ve sayısı, tekkenin yaptığı hizmeti göstermesi açısından önemlidir. Hadis, fıkıh, mantık, tabakat ve İslam ahlakına ilişkin eserlerin yanı sıra Arapça nahiv ve tefsire dair konularda da kitaplar bulunmaktadır. Ancak bir tekke kütüphanesi olması dolayısıyla kitapların önemli bir kısmı tasavvuf adap ve erkânından bahseden kitaplardan oluşmaktadır. Tekkede, Halvetiye tarikatının adap ve erkânının öğretilmesinin yanı sıra bir eğitim yuvası olarak da faaliyetlerde bulunduğu anlaşılmaktadır. Tekke Kütüphanesi halka açık ve belli bir düzen çerçevesinde hizmet vermiştir. Nitekim kütüphane işletiminde hizmet esas alınmakta ve kitapların bakımı, muhafazası ve ödünç işlemleri için ücret karşılığında hafız-ı kütüplerin (kütüphane görevlisi) görevlendirildiği anlaşılmaktadır.

Şeyh Şaban-ı Veli Dergâhı Kütüphanesi'nde bulunan kitaplar ağırlıklı olarak tasavvuf ve erkânı konusunda yazılmış kitaplardan oluşmaktadır. *Fusûsu'l-Hikem*, *Mirsâdu'l-İbâd*, *Kütü'l-Kulüb*, *Molla Câmi*, *Şerh-i Şirîni*, *Şerh-i Nakşül-Fusûs*, *Davud-ı Kayserî*, *Mevakib-i Nücûm*, *Risale-i Kuşeyrî*, *Risale-i Süfiyye(Ahteri)*, *Kitabü'z-Zühd*, *Tezkiretü'l-Evliya li Şeyh Attâr*, *Zübdetü'l-Hakâik*, *Futuhât-ı Mekkiye*, *Kenzü'l-Hakaik* ve *Kitabü Murakebe* gibi klasik olarak nitelendirilen tasavvuf eserleri bulunmaktadır. Bu kitaplar, tasavvuf kültürünün temel eserleridir ve yüzyıllar boyunca tasavvuf çevrelerinde okutulmuş, tasavvuf geleneğinin yerleşmesine büyük katkı sağlamıştır.

Kur'an-ı Kerim ve tefsiri ile Arapça dil bilgisi alanında; *Hakâik Tefsiri*, *Envarü't-Tenzil* ve *Esrârü't-Tevîl*, *Tevlâtü'l-Kur'ân*, *Tefsirü'l-Kevaşi*, *Tefsirü'l-Tâberi*, *Vâiz-i Antâki*, *Teysir fî Tefsir*, *Tefsirü'l-İşare* olmak üzere önemli eserler bulunmaktadır. Dua mecmuaları arasında *Kıdvetü'd Dua*, *Du'aname-i Ebussuûd Efendi*, *Mecmuatü Hüdayî* ve *Mecmuatü Mısri* başlıcalarıdır. Bunlar Osmanlı tasavvuf çevrelerinde okutulan önemli dua kitaplarıdır. Fıkıh alanında; *Telvih*, *Camiü'l-Fusul*, *Feraiz* ve Bakanî'nin eserleri önemlidir. Hadis alanında; *Hadisü'l-Erbain*, *İbn Melek el-Meşank*, *Kitabü'l-Erbain*, *Kütübü Sitte* ve *Mişkat* isimli eserler Osmanlı medreselerinde okutulan klasik hadis kitaplarıdır. Tabakat alanında; *Şekayık*, *Faşlu'l-Hitab*, *Şerh-i Kavaid-i İrab*, *Tabakatü's-Sadad* ve *Hakayiki Sülemi* önemli tabakat türü eserlerdir. Edebiyat alanında Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu ve günümüzde daha çok Mevlit Kandillerinde okunan Muhammediyeler alanında en yaygın manzum eserlerdir. Bunun dışında Mevlâna'nın *Mesnevi'si*, Sadi'nin *Gülistan*'i medrese ve tekke çevrelerinde en çok okunan eserlerdir. *Tenbihü'l-Gafilin*, *Dürrü'l-Vaizin* ve *Umdetü'l-İslam* ise İslam ahlakına ilişkin yazılmış önemli eserlerdir. Akaid alanında *Risale-i Tevhid* ve *Silsile-i Tevhidler* yine kütüphanede tespit edilen önemli akaid konulu eserlerdir. Menkıbe alanında özellikle Şeyh Şaban Efendi'nin beşinci halifesi Ömer Fuadi tarafından yazılan *Menakıb-ı Şeyh Şabân Efendi* adlı eseri hem Şaban Efendi'nin hayatı hem de Halvetiye/Bayramiye tarikatının usul ve erkânını bildirmesi açısından çok önemli bir eserdir. Mantık ve Kelam alanlarında Osmanlı medreselerinde klasik eserler olarak okutulan *İsagoji* ve *Hüsâm Kani* ile *Metn-ü'l-Ferâiz* isimli eserler Şaban-ı Veli Tekkesi Kütüphanesinde tespit edilmiş önemli eserlerdir. Bu kitaplar, Kur'an-ı Kerim'in okunup anlaşılması, İslam dini ve ahlakının öğrenilmesi, Arapça dil bilgisinin öğrenilmesi, edebi duygu ve mistik düşüncenin gelişmesi için oldukça değerli kaynaklar olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

BOA, MŞH_ŞSC_d_5656/46.

BOA, MŞH_ŞSC_d_5656/47.

VGMA, HD, 555, Vr.13, s. 25.

VGMA, HD, 1107, Vr.11, s. 41.

VGMA, HD, 1107, Vr.10, s. 38.

VGMA, HD, 1107: 50/60a.

VGMA, HD, 1107: 54/64a.

2. Kitap ve Makaleler

ANAMERİÇ, Hakan, *Osmanlılarda Kütüphane Kültürü ve Bilimsel Yaşama Etkisi*, Osmanlı Tarih Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Nu. 19, 2006, ss. 53-78.

AŞKAR, Mustafa, “Ömerü'l-Fuâdî'nin Menâkıbnâmesine Göre Şeyh Şâbân-ı Veli'nin Tasavvufî Şahsiyetine Bir Bakış”. *Tasavvuf Dergisi*, S. 30, 2012, ss. 1-32.

BALTACI, Cahid, “Medrese ve Elemanları”, *Diyanet Dergisi*, C. XVI, S. 3, 1977, ss. 133-141.

BAYDİL, B. Emin-Ünal İbret, “Kastamonu Şehrinin Tarihi Gelişimi ve 1924/1925 Şehir Planı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, S. 7, 1999, ss. 3-18.

BEHÇET, Mehmet, *Kastamonu Asar-ı Kadimesi*, Kastamonu Valiliği İl Özel İdaresi Yayını, Kastamonu 2009.

BOYDAK, Fatma Ş., *Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Selçuklu ve Beylikler Dönemi Cildleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Konya 2020.

CEBECİOĞLU, Ethem, *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. 5. bs, Ağaç Kitapevi Yayınları, İstanbul 2009.

ÇAYIRDAĞ, Mehmet, "Kayseri'de Vakıf Kütüphaneleri ve Matbah Emimi Hacı Halil Efendi Kütüphanesi", *Vakıflar Dergisi*, S. 20, Ankara 1998, ss. 265-288.

ÇİFTÇİ, Fazıl, *Kastamonu Camileri – Türbeleri ve Diğer Tarihi Eserler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayını Ankara 1995.

Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh et-Tancî, *İbn Battûta Seyahatnâmesi*. C. I, çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.

EĞİLMEZ, Mustafa, “XIX. yüzyılda Şeyh Şaban Veli Külliyesi”. *Vakıflar Dergisi*, S. 42, 2014, ss. 51-67.

ERGİN, Osman, “Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı”. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Neşriyatı*, İstanbul 1936.

GÖKOĞLU, Ahmet, *Paphlagonia, Gayrimenkul Eski Eserleri ve Arkeolojisi*, C. I, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu 1952.

GÜNDÜZ, İrfan, *Osmanlılarda Devlet-Tekke Münasebetleri*, Seha Neşriyat, İstanbul 1983.

KANKAL, Ahmet, *Türkmen'in Kaidesi Kastamonu (XV-XVIII. Yüzyıllar Arası Şehir Hayatı)*, Zafer Matbaası, Ankara 2004.

KARA, Mustafa, “Tekke”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 2, TDV Yayınları, Ankara 2011, ss. 368-370.

KARAKAŞ, Mahmut, *Şanlıurfa Evliyâ ve Âlimleri*, Şanlıurfa Belediyesi Kültür Yayınları, Şanlıurfa 1996.

Kâtip Çelebi, *Düstûru'l-Amel Li-İslahi'l-Halel*, haz. Ali Can, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1982.

5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE KÜTÜPHANESİ

Kâtip Çelebi, *Mizani'l-Hak Fı İhtiyari'l-Ehak*, haz. Orhan Şaik Gökyay, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972.

KÜÇÜKBASMACI, Gülten, “Menâkıb-ı Şa'bân-ı Velî'de Kültür Unsurları”, *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8/29, 2017, ss. 805-830.

MADEN, Fahri, “Kastamonu Şerr'iye Sicillerinde Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi”, III. Uluslararası Şeyh Şabân-ı Velî Sempozyumu, Kastamonu 2012, ss. 93-128.

OCAK, Ahmet Yaşar, "Zaviyeler (Dini, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme)". *Vakıflar Dergisi*, 12, 1978, ss. 247-269.

OĞUR, Özcan, *Karaman Eyaleti Konya Merkez Kazası Hurufat Defterlerine Göre Konya ve Civarının İdari ve Sosyal Durumu (1690-1839)*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale 2018.

OĞUR, Özcan-Mustafa Eğilmez, *Kastamonu Hurufat Defterleri (1690-1840)*, Hiper Yayınları, İstanbul 2020.

Ömer Fuâdi, *H. Pîr Şabân-ı Velî Menkıbeleri*, haz. Muhammed Bedirhan, Nefes Yayınları., İstanbul 2011.

TANMAN, Baha, “İstanbul Tekkeleri”. *Dekorasyon Dergisi*, S. 2, İstanbul 1993, ss. 112-115.

TATCI, Mustafa, “Hazret-i Pîr Şeyh Şabân-ı Velî ve Şabâniyye”, *I. Uluslararası Şeyh Şabân-ı Velî Sempozyumu*, Kastamonu 2012, ss. 30-102.

TURAN, Osman, *Selçuklular Tarihi ve Türk -İslam Medeniyeti*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1969.

ÜNER, Mehmet Emin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Urfa Tarihi*, Şanlıurfa Valiliği Yayını, Zafer Matbaası, Ankara 2009.

YILMAZ, Mehmet Serhat. “Kastamonu Medrese ve Dergâh Kütüphanelerindeki Yazma ve Basma Eserlerin Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesine Devri”, Kastamonu Üniversitesi Yayını, Kastamonu 2016.

3. İnternet Kaynakları

(http://www.kastamonu.yek.gov.tr/Home/ShowLink?LINK_CODE=3, (Erişim tarihi: 11.10.2022).

(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/582014>(Erişim tarihi: 11.12.2022).

(http://isamveri.org/pdfdrq/D02193/2012_30/2012_30.pdf(Erişim tarihi: 17.11.2022)

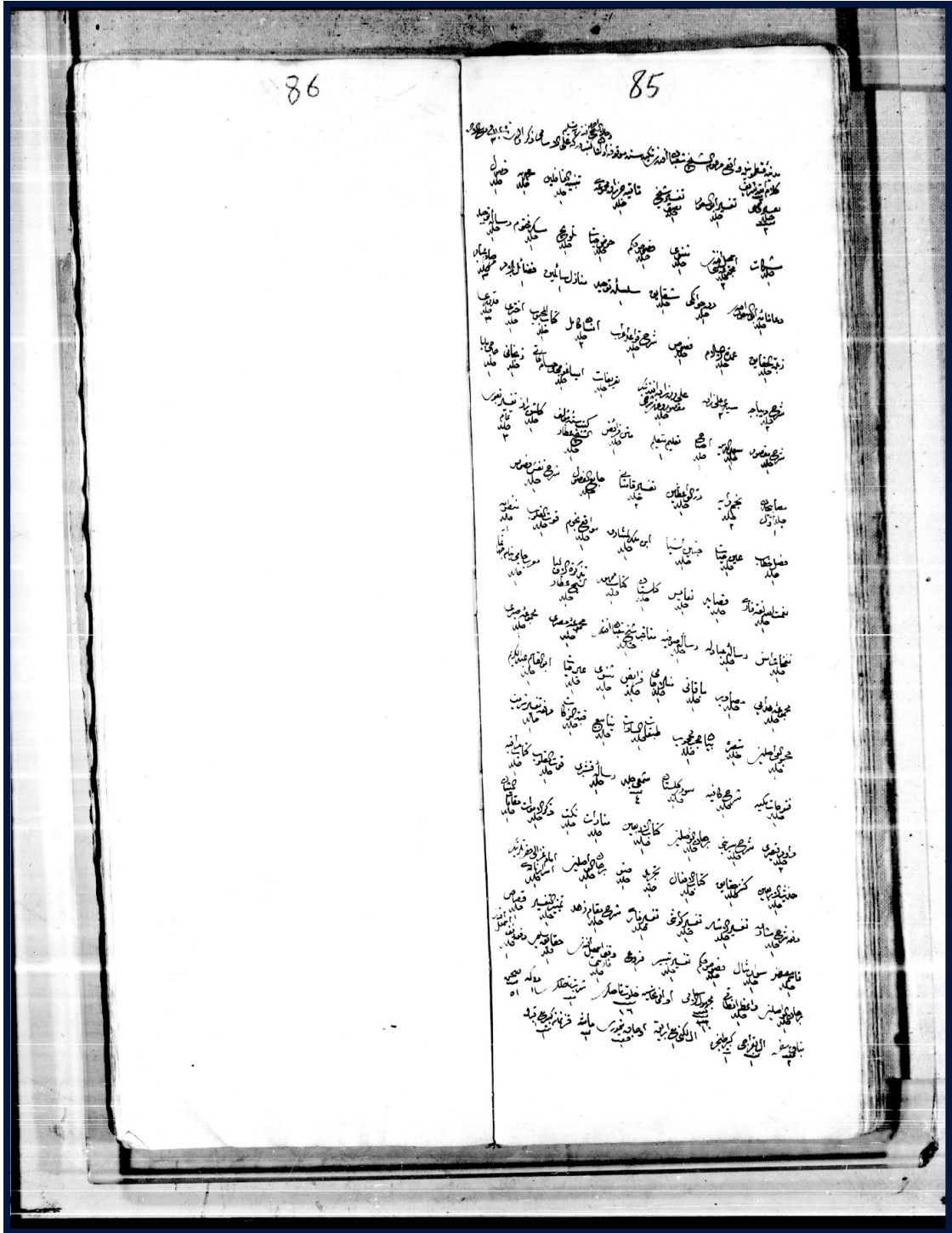
(https://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1sas-%C4%B1_enbiy%C3%A2 (Erişim tarihi: 28.12.2022).

(https://www.researchgate.net/publication/345336364_Gelenbevi'nin_Isagucu_Serhi_Isimli_Eseri_Uzerine_Bir_Inceleme_-_Delalet_ve_Tanim_Konulari_Baglaminda).

<https://www.kitapyurdu.com/kitap/tasavvuf-ve-budizm-iliskilerine-dair-bir-risale-havzi-hayat/594580.html>(Erişim tarihi: 25.11.2022).

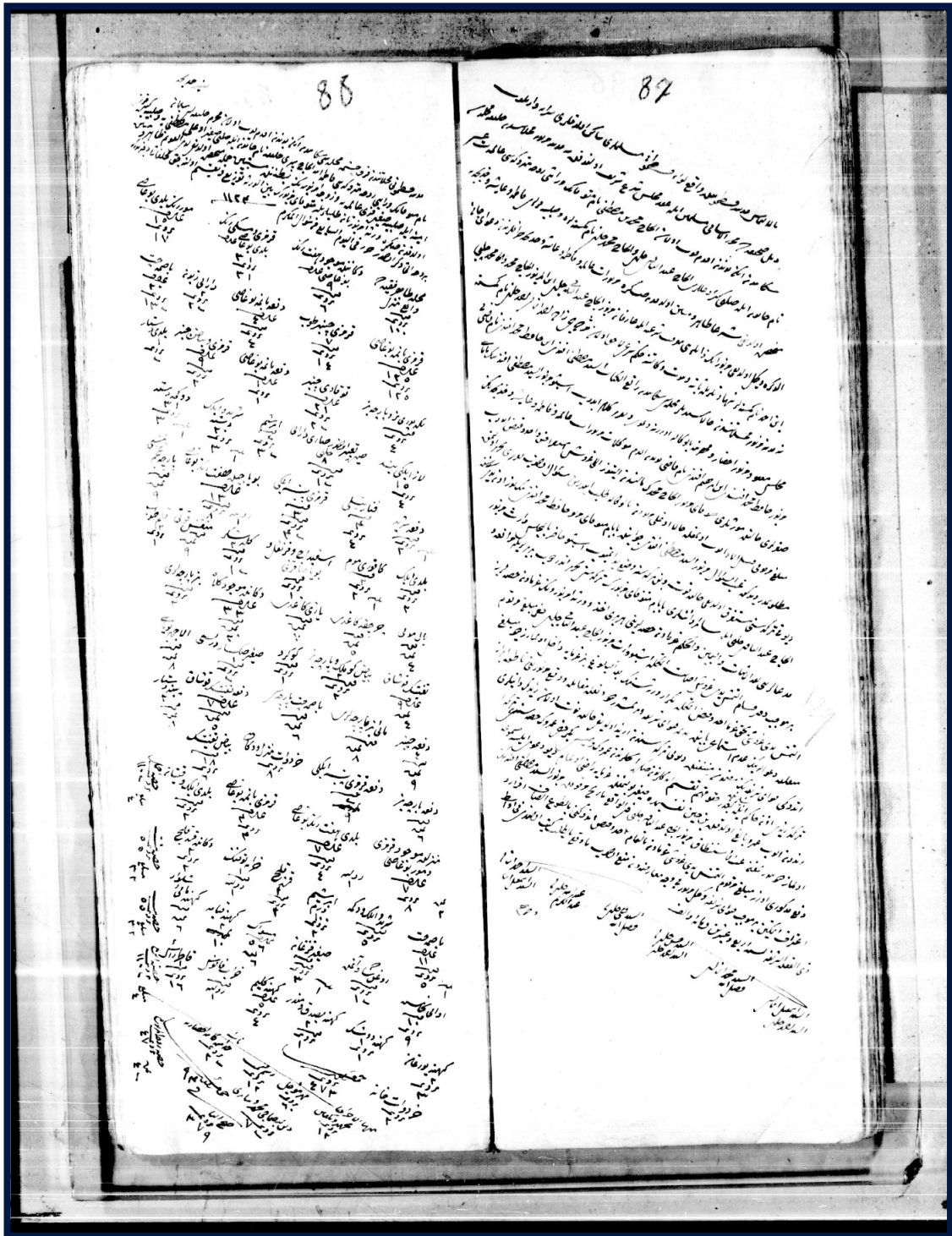
(<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2483164>(Erişim tarihi: 11.11.2022).

<https://www.zdergisi.istanbul/makale/revnakoglu-arsivinde-tekke-kutuphaneleri-535>(Erişim tarihi:10.11.2022).

BOA, MŞH_ŞSC_d_05656_0046

EK-1 Şeyh Şaban-ı Veli Kütüphanesi'nde Bulunan Kitapların Listesi-1

MŞH_ŞSC_d_05656_0047

EK-2 Şeyh Şaban-ı Veli Kütüphanesi'nde Bulunan Kitapların Listesi-2

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
<i>Etik Kurul Kararı:</i>	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
<i>Katılımcı Rızası:</i>	<i>Katılımcı yoktur.</i>
<i>Mali Destek:</i>	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
<i>Çıkar Çatışması:</i>	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
<i>Telif Hakları:</i>	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
<i>Ethics Committee Approval:</i>	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
<i>Informed Consent:</i>	<i>No participants.</i>
<i>Financial Support:</i>	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
<i>Conflict of Interest:</i>	<i>No conflict of interest.</i>
<i>Copyrights:</i>	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

**5656 NUMARALI KASTAMONU ŞER'İYE SİCİLİ İŞİĞİNDA ŞEYH ŞABAN-I VELİ TEKKE VE
KÜTÜPHANESİ**